

Pregled stanja na področju NEET: primer Slovenije in Norveške

Maribor, 25.10.2022

Avtorji:

Monika Lamot, Suzana Košir, Danijela Lahe, Alja Lipavic Oštir, Andrej Naterer, Inger
Cecilie Rise, Arild Stensland, Eva Nemes.

preseNEETi se

Vsebina

1. Uvod.....	4
2. Primer Slovenije	6
3. Mikro nivo	7
3.1 Sociodemografske značilnosti	7
3.2 Socioekonomski dejavniki in osebe NEET	10
3.3 Psihosocialne značilnosti oseb NEET	13
3.4 Trajanje statusa oseb NEET	15
3.5 Potrebe oseb NEET	17
4. Mezo raven	17
5. Makro raven	22
6. Sklep	23
7. Reference.....	27
8 Primer Norveške - splošne informacije	34
8.1.1 BDP - bruto domači proizvod	34
8.1.2 HDI - indeks boljšega življenja	34
8.1.3 Dohodkovna neenakost na Norveškem in v Sloveniji	35
8.1.4 Dobrobit na Norveškem	35
8.2 Mikro raven	35
8.2.1 NEET na Norveškem - opredelitev in število	36
8.2.2 Dejavniki tveganja za uvrstitev v kategorijo NEET na Norveškem.....	36
8.2.3 Sociodemografske značilnosti NEET na Norveškem	37
8.2.3.2 Starostne razlike v statusu NEET na Norveškem.....	37
8.2.3.3 Priseljensko ozadje kot napovedni dejavnik statusa NEET na Norveškem	38
8.2.4 Socialno-ekonomske značilnosti NEET na Norveškem	40
8.2.4.1 Dosežena stopnja izobrazbe mladih NEET na Norveškem	40
8.2.4.2 Socialno-ekonomsko ozadje družine in status NEET na Norveškem	41
8.2.5 Psihosocialne značilnosti NEET na Norveškem	42
8.2.5.1 Zdravje	42
8.2.5.2 Odnosi	43
8.2.5.3 Povzetek psihosocialnih dejavnikov tveganja	44
8.2.6 Mladi NEET na Norveškem - njihove lastne zgodbe in potrebe	44
8.2.7 Povzetek	45
8.3 Mezo raven.....	45
8.3.1 Norveška uprava za delo in socialno skrbstvo (NAV)	46

preseNEETi se

8.3.2 Individualna namestitev in podpora (IPS - Individual Job Support).....	47
8.3.3 Inn på tunet ("Vstop na dvorišče").....	48
8.3.4 UngInvest Rogaland.....	48
8.3.5 TAFU Rogaland.....	49
8.3.6 Služba za spremljanje (OT - Oppfølgingstjenesten)	50
8.3.7 Komisija za izključevanje (občina Stavanger).....	50
8.3.8 Divje ceste (Ville veier).....	51
8.3.9 Rdeči križ - nacionalna in lokalna nevladna organizacija	51
8.3.10 Zelena nega in zeleno delo na kmetijah	52
8.3.11 Metropolis - kulturni center in prizorišče brez drog za mlade	52
8.3.13 Misija Cerkev v mestu (Kirkens Bymisjon).....	53
8.3.14 Zasebna podjetja v sodelovanju z NAV	53
8.4 Makro raven	54
8.4.1 Norveško in EU razumevanje NEET ter programov in ukrepov za zadovoljevanje njihovih potreb	54
8.4.2 Ustrezna politika in raziskave na Norveškem v kontekstu	55
8.4.3 Osrednja področja nacionalne politike	56
8.4.3.1 Zgodnje ukrepanje za ranljive otroke in mlade	56
8.4.3.2 Preprečevanje revščine in izključenosti otrok in mladih	56
8.4.3.3 Krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov	57
8.4.3.4 Preprečevanje osipa in prekinitve šolanja na višji stopnji srednješolskega izobraževanja.....	57
8.4.3.5 Vključevanje mladih v delovno življenje in družbo	58
8.5 Povzetek	60
8.6 Seznam literature	61

Ta dokument je nastal s finančno podporo Norveškega finančnega mehanizma. Za vsebino tega dokumenta je odgovorna izključno Univerza v Mariboru in zanj v noben primeru ne velja, da odraža stanje Nosilca programa Izobraževanje – krepitev človeških virov

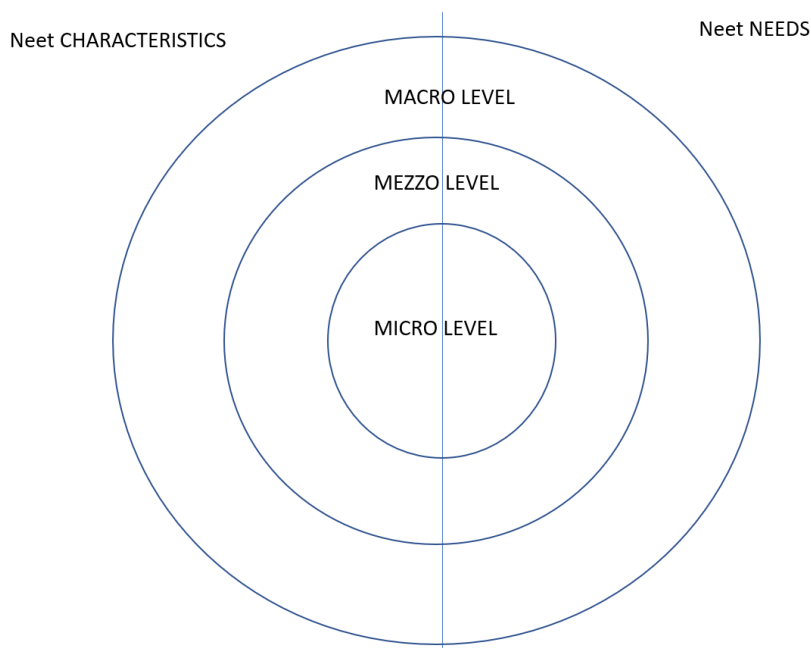

1. Uvod

Glavni cilj projekta “PreseNEETi se” je opolnomočenje in socialna aktivacija oseb NEET, s čemer projekt prispeva k vzpostavljanju podpornih storitev za osebe NEET. Drugi cilji projekta so:

- (1) opolnomočiti in socialno vključiti osebe NEET na trg dela;
- (2) vključiti mentorje v dvotirno mentorsko shemo;
- (3) na sistemski ravni opolnomočiti deležnike z novo metodologijo za prepoznavanje osnovnih značilnosti in potreb oseb NEET ter utreti pot konceptu zgodnjega posredovanja.

Projekt se osredotoča na dve glavni področji, to sta (1) *značilnosti* in (2) potrebe oseb NEET na treh ravneh: mikro ravni (individualni, idiosinkratični), mezo ravni (programi, organizacije, skupnosti) in makro ravni (nacionalni in ravni EU):

Eden ključnih prvih korakov pri razvoju projektnega pristopa je najsodobnejša analiza stanja na raziskovalnem področju. Za nas je ta korak ključnega pomena iz več razlogov, predvsem zato, da (1) pridobimo znanje o obstoječih rezultatih ter primerih dobrih in slabih praks, (2) gradimo na že obstoječih programih in ravnanju ter (3) razvijemo izhodišče za nov pristop in njegovo preizkušanje. Zato je eden prvih projektnih ciljev “

preseNEETi se

/.../ krepitev znanja o izzivih in učinkovitih pristopih za delo z NEET, ki temelji na pregledu in vrednotenju obstoječih dokumentov ter primerov dobrih (in slabih) praks in pristopov (mikro, mezzo in makro raven) na področju opolnomočenja in socialna aktivacija NEET oseb ter priprava in izvedba pred-testiranja z NEET osebami, ki identificira začetno stanje – evalvacijo njihovih izzivov, ki onemogočajo njihovo opolnomočenje in njihovo socialno aktivacijo na trgu dela.”

Zato je naša analiza zasnovana kot hkrati (1) široka in vključujoča ter (2) osredotočena in ekskluzivna. Širok pregled obstoječih ravnanj, programov in praks pri delu z osebami NEET je bil ključen za pridobivanje znanja iz drugih nacionalnih, družbenih in kulturnih kontekstov. Izbor relevantnih virov je temeljil na najširšem razumevanju dela z osebami NEET na mikro, mezzo in makro ravni. Ker pa se naš projekt osredotoča na (1) delo z osebami NEET v Sloveniji in tudi na (2) prenos znanja in izkušenj o tej populaciji med Slovenijo in Norveško, je bil poseben poudarek namenjen tudi temu področju.

V naši analizi smo se osredotočili na:

- 1.) obstoječe politike ravnanja, programe, prakse in izkušnje pri delu z osebami NEET, ki nam omogočajo, da pridobimo znanje o tem, kaj v tem kontekstu deluje in kaj ne;
- 2.) dejavnike, ki ovirajo, spodbujajo ali so kako drugače pomembni pri delu z osebami NEET (poseben poudarek je bil na dejavnikih na mikro, mezzo in makro ravni);
- 3.) značilnosti oseb NEET, ki nam omogočajo boljše razumevanje te populacije pri oblikovanju inovativnega pristopa in testiranja;
- 4.) odkrivanje, kako mikro, mezzo in makro ravni medsebojno delujejo pri ustvarjanju pozitivnih (dobre prakse) in negativnih rezultatov (slabe prakse).

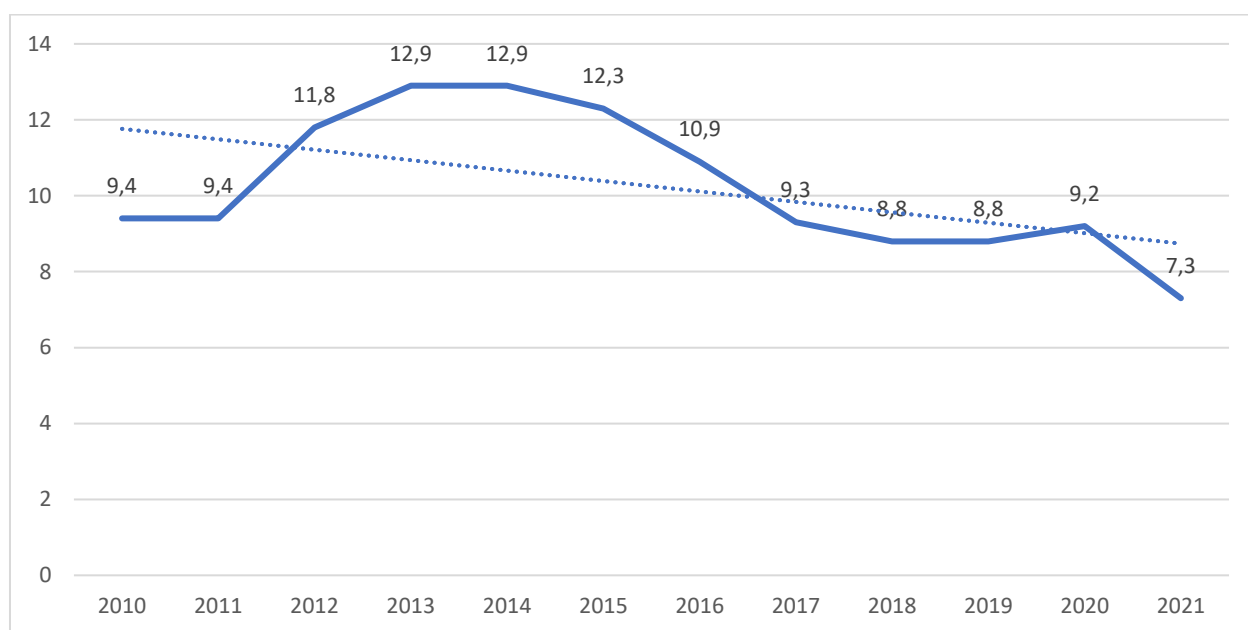
2. Primer Slovenije

Ginijev indeks je za Slovenijo leta 2019 znašal 24,4 (Svetovna banka, 2022), HDI za leto 2021 pa 0,918 (UNDP, 2022). Leta 2021 je BDP znašal 52.208 milijonov evrov, BDP na prebivalca pa 24.770 € (SURS, 2021). Stopnja brezposelnosti je bila v drugem četrtletju leta 2022 4,2 odstotna (SURS, 2022).

Večina mladih v Sloveniji med 15. in 29. letom starosti ima dokončano srednjo šolo, 31 % jih je dokončalo samo osnovno šolo in 19 % ima dokončano terciarno izobrazbo, toda precejšen delež mladih se v tej starostni skupini še izobražuje.

Med starimi 29 let, pri katerih je izobraževanje praviloma zaključeno, najdemo 7 % takih z osnovnošolsko, 52 % s srednješolsko in 41 % z višje- ali visokošolsko izobrazbo (Bajželj, 2022).

Delež mladih oseb NEET v Sloveniji je leta 2022 znašal 7,3 % in slika 1 nam kaže, da se ta delež od leta 2014 zmanjšuje. Edino odstopanje je zaznati leta 2020, ko se je delež nekoliko povečal. Na podlagi linearne napovedi (črtkana črta) lahko predvidevamo, da se bo delež še zmanjševal (Eurostat, 2022).

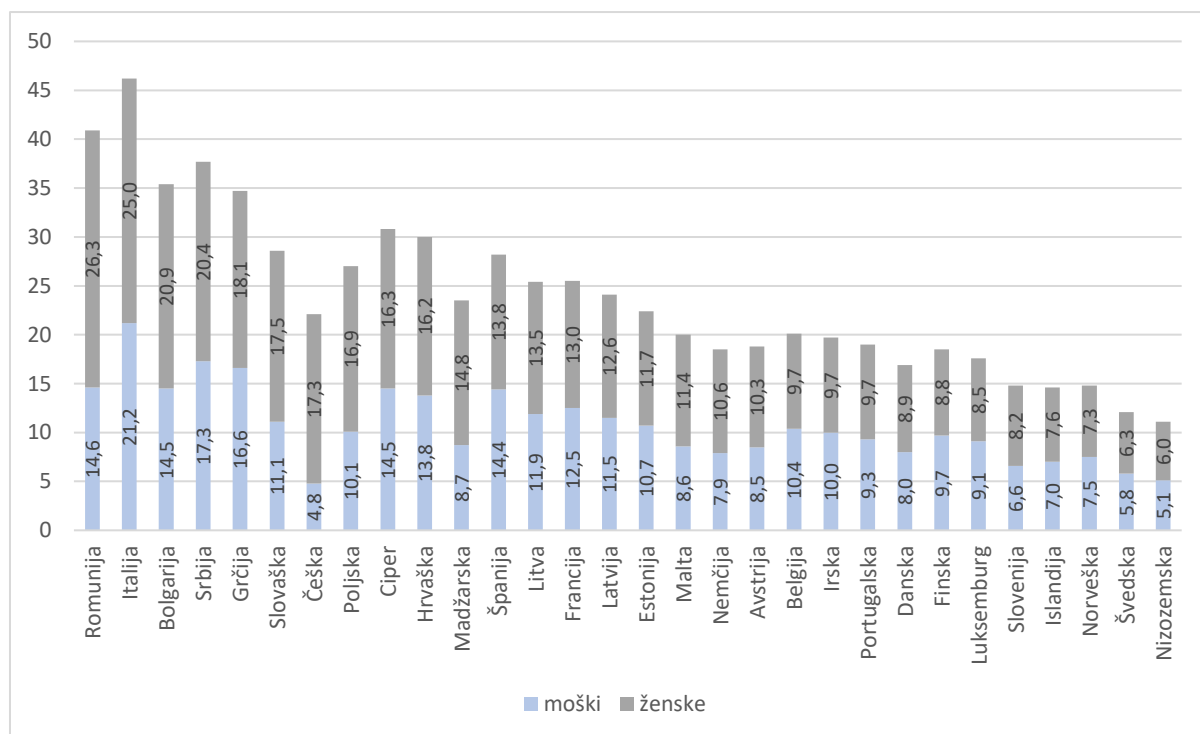
Slika 1. Delež oseb NEET v Sloveniji (Eurostat, 2022).

3. Mikro nivo

3.1 Sociodemografske značilnosti

3.1.1 Razlike med spoloma v populaciji oseb NEET

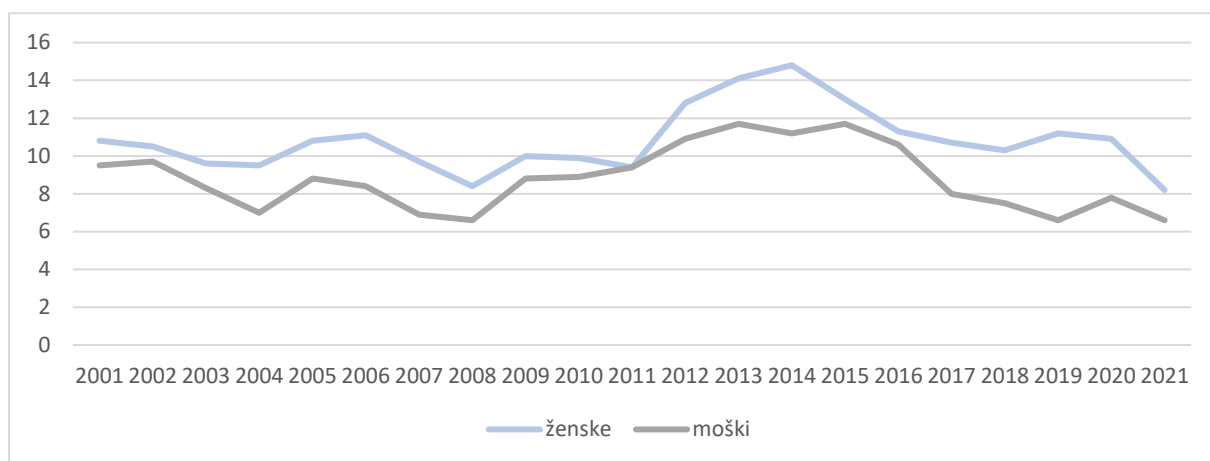
Študije, izvedene v različnih državah, vse kažejo večjo verjetnost pojavljanja žensk v skupini oseb NEET kot moških. V Sloveniji je bilo na primer leta 2018 56 % žensk med osebami NEET, kar je prav tako blizu povprečju OECD (OECD, n.d.). Tudi na Norveškem je zastopanost žensk višja, vendar je odstotek nižji v primerjavi s Slovenijo (20,9 % na severu Norveške) (Bania et al., 2019). Akktake et al. (2020) so preučili razlike med spoloma po posameznih regijah v Turčiji in tudi dokazali večjo verjetnost pojavljanja žensk v skupini oseb NEET kot moških. Delež žensk v skupini oseb NEET je znašal od 39,9 % do 76,5 %. Podatki iz Poljske (Fundacija Rozwoju Demokracji Lokalnej, 2020) in Hrvaške (Tomić, 2016) kažejo na podoben rezultat, enako velja za Avstrijo (Bacher et al., 2014). Razlike med spoloma med osebami NEET, starimi od 15 do 29 let, prikazujemo natančneje za leto 2021 (slika 2). Ženske so bile glede na status oseb NEET pogostejše zastopane v vseh opazovanih evropskih državah, čeprav so bile razlike med spoloma različne. Države z največjimi razlikami med spoloma so na primer Romunija, Slovaška, Poljska, Bolgarija, Češka in Madžarska. V Sloveniji pa je bila razlika med spoloma manjša, in sicer primerljivo z Islandijo, Norveško in Švedsko.

Slika 2. Razlika med spoloma pri osebah NEET v letu 2021 (Eurostat, 2022).

preseNEETi se

Longitudinalna razlika med spoloma v Sloveniji je prikazana na sliki 3. Opažamo, da je bilo v zadnjih 10 letih med osebami NEET več žensk kot moških. Razlika med spoloma se je v nekaterih letih sicer zmanjšala, na primer v letih 2002, 2011 in 2016. Čeprav se je razlika v zadnjem letu (2021) zmanjšala v primerjavi s tremi prejšnjimi leti, še vedno lahko domnevamo, da obstaja večja verjetnost zdrs v status oseb NEET za mlade ženske kot za mlade moške. Zato je potrebno posebno pozornost pri raziskavah in morebitnih prihodnjih posegih nameniti mladim ženskam.

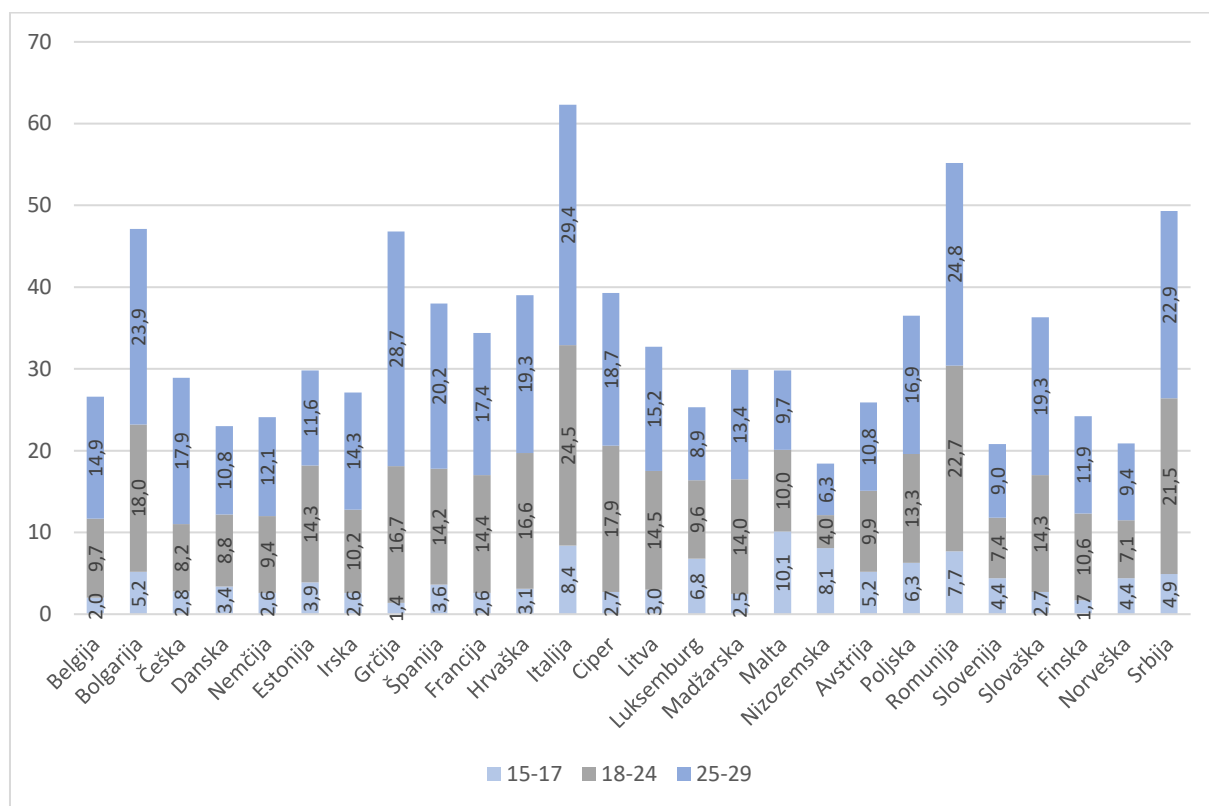
Slika 3. Razlika med spoloma med osebami NEET v Sloveniji - longitudinalno (Eurostat, 2022).

Zdi se, da se ženske v Sloveniji kot tudi v tujini longitudinalno pogosteje pojavljajo v skupinah oseb NEET, kar kaže na to, da je pomembno razumeti vzrok za te razlike med spoloma. Powell (2017) ugotavlja, da bi te razlike lahko pripisali gospodinjskim obveznostim. Brzinsky Fay (2002) navaja, da so najbolj ogrožene ženske z otroki, in trdi, da je to skladno z vlogo moškega kot tistega, ki skrbi za družino. Kolikor nam je znano, v Sloveniji ni študije, ki bi preučevala vzroke za razlike med spoloma pri osebah NEET.

3.1.2 Razlike v starosti v populaciji oseb NEET

Po podatkih OECD (n.d.) deleži oseb NEET naraščajo s starostjo; tako so deleži oseb NEET najvišji med starimi 25–29 let, sledijo tisti med 20–25 leti. Najnižji deleži oseb NEET so v starostni skupini 15–20 let (ibid.). Pričakovati je višje deleže oseb NEET med starejšimi mladimi po vsej Evropi, saj večina mladih nadaljuje visokošolsko izobraževanje in zato pozneje vstopi na trg delovne sile (Eurostat, 2021). Slika 4 prikazuje podatke o deležih oseb NEET v različnih starostnih skupinah za leto 2021. Največ oseb NEET v Sloveniji je starih 25–29 let, sledijo tisti v starosti 18–24 let. Slovenija je glede starostnih razlik primerljiva z ugotovitvami za druge evropske države. Zato je potrebno pri oblikovanju politike ravnanja in intervencij

posebno pozornost nameniti mladim, starim od 18 do 29 let, še zlasti pa tistim v starosti od 25 do 29 let.

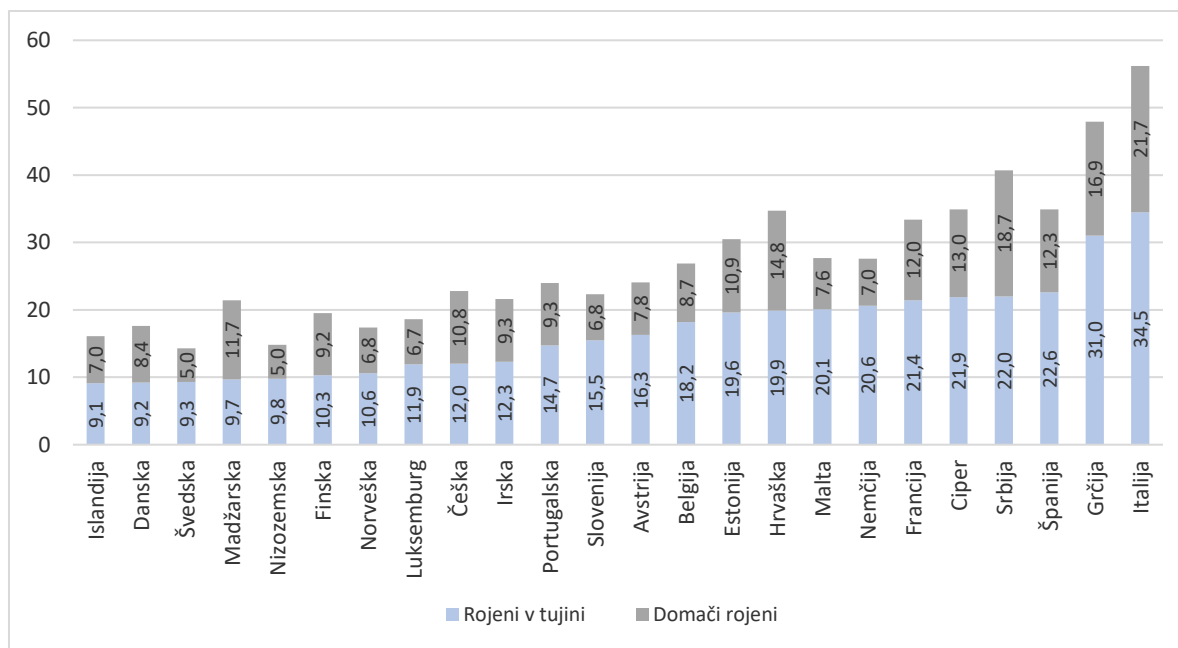

Slika 4. Deleži oseb NEET po različnih starostnih skupinah v letu 2021 (Eurostat, 2022).

2.1.3 Migrantsko ozadje kot napoved statusa osebe NEET

Etnično ali migrantsko ozadje je bilo v raziskavah identificirano kot dejavnik, ki lahko napoveduje zdrs v status osebe NEET (Bacher et al., 2017; Klug, Drobnič & Brockmann, 2019; Vancea & Utzet, 2018; Giret et al., 2020). Tamesberger in Bacher (2014) sta na primer ugotovila, da se pri osebah NEET v Avstriji migrantsko ozadje pogosteje pojavlja kot pri drugih. Razen tega so tudi Niknami, Schroder in Wadensjo (2019) raziskovali značilnosti oseb NEET na Danskem, Finskem, Norveškem in Švedskem ter v vseh štirih državah identificirali večjo verjetnost, da bodo mladi s priseljenjskim ozadjem pristali v skupini oseb NEET.

Tako kot navedene študije tudi podatki Eurostata za leto 2021 kažejo podobne rezultate (slika 5). Za mlade, rojene v tujini, obstaja večja verjetnost, da bodo pristali v skupini oseb NEET v primerjavi z mladimi, rojenimi v domovini, čeprav so razlike v nekaterih državah različne. V Sloveniji so mladi, rojeni v tujini, bistveno bolj ogroženi, da postanejo osebe NEET (15,5 %), v primerjavi z mladimi, rojenimi v Sloveniji (6,8%).

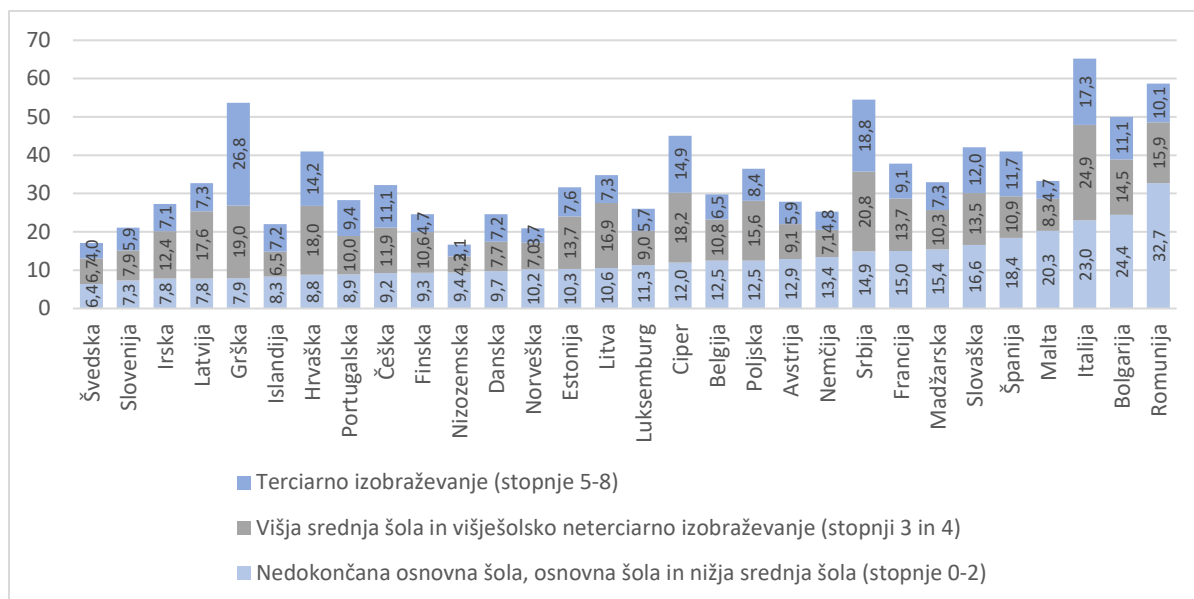
Slika 5. Razlike med osebami NEET glede na migrantsko ozadje v letu 2021 (Eurostat, 2022).

3.2 Socioekonomski dejavniki in osebe NEET

3.2.1 Dosežena izobrazbena raven oseb NEET

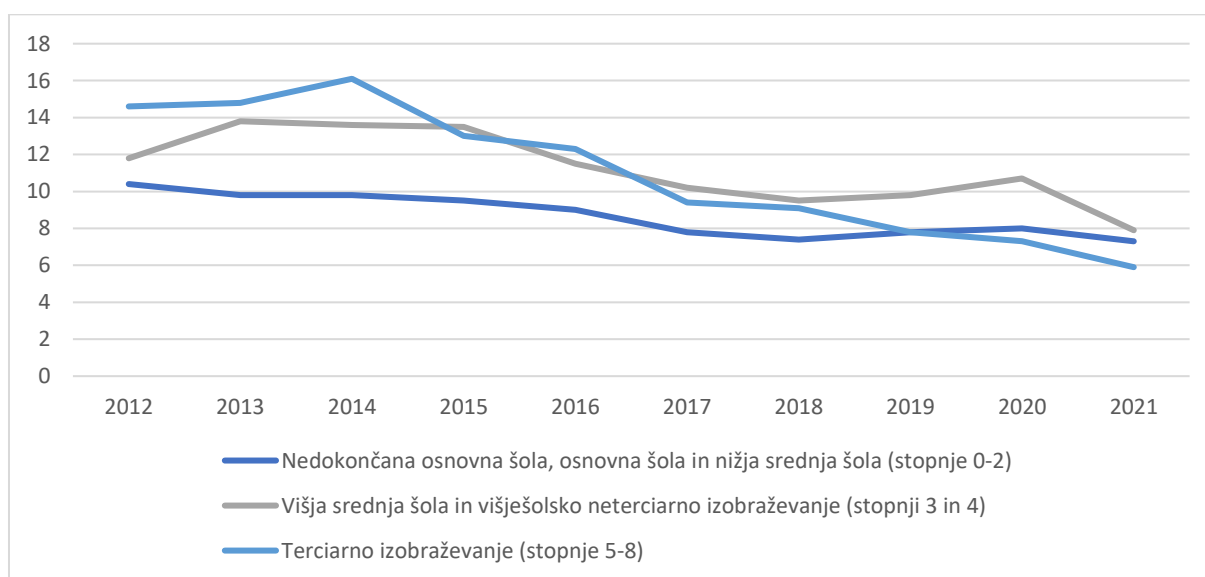
Izobrazba je pomemben dejavnik, ko govorimo o osebah NEET. Na podlagi podatkov OECD za Slovenijo je za tiste med 25. in 29. letom, ki so opredeljeni kot dolgotrajne osebe NEET, manj verjetno, da bodo imeli terciarno izobrazbo kot osebe NEET v isti starostni skupini, ki so opredeljene kot kratkoročne osebe NEET (OECD, n.d.). Ti podatki torej kažejo, da tisti s terciarno izobrazbo prej prenehajo imeti status osebe NEET. Drugi evropski podatki so skladni s temi ugotovitvami; mlade z nizko izobrazbo (tj. s končano srednjo šolo ali manj) zelo pogosto najdemo med osebami NEET (Balan, 2015; Vanceta & Utzet, 2017). Razen tega ugotavljata Tamesberger & Bacher (2014), da je polovica avstrijskih oseb NEET med tistimi, ki so relativno zgodaj opustili šolanje.

V nadaljevanju prikazujemo osebe NEET v evropskih državah leta 2021 glede na doseženo izobrazbo. Slika 6 prikazuje, da skupino oseb NEET sestavljajo predvsem mladi s srednjo ali nižjo izobrazbo, medtem ko je za mlade s terciarno izobrazbo manj verjetno, da bodo postali osebe NEET. Konkretno v Sloveniji se zdi, da so najbolj ogroženi mladi s srednješolsko izobrazbo, sledijo jim tisti, ki nimajo ali imajo dokončano osnovno šolo. Podatki so na splošno skladni s podatki iz drugih evropskih držav, edina izjema je Grčija, kjer je opaziti, da med osebami NEET bolj verjetno pristanejo tisti s končano srednjo šolo.

Slika 6. Osebe NEET v letu 2021 glede na doseženo izobrazbo (Eurostat, 2022).

Sestavo skupin oseb NEET smo preverili tudi longitudinalno glede na doseženo stopnjo izobrazbe (slika 7). Od leta 2014 se delež oseb NEET med tistimi s terciarno izobrazbo vztrajno zmanjšuje. Delež mladih z nižjo srednješolsko izobrazbo (ali manj) se je od leta 2018 nekoliko povečal, medtem ko se je delež mladih z višjo srednješolsko izobrazbo med letoma 2018 in 2020 povečal in zmanjšal v letu 2021. Glede na podatke longitudinalnih raziskav bi bilo potrebno v Sloveniji pri oblikovanju politike ravnanja in pri oblikovanju intervencij posvečati posebno pozornost mladim z nižjo stopnjo izobrazbe (tj. končano srednjo šolo ali manj).

Slika 7. Osebe NEET v Sloveniji glede na stopnjo izobrazbe - longitudinalno (Eurostat, 2022).

preseNEETi se

3.2.2 Socioekonomsko ozadje družine in osebe NEET

Dosedanje študije so potrdile, da imajo osebe NEET večinoma starše z nižjo stopnjo izobrazbe (Pitkänen et al., 2019; Vancea & Utzet, 2018; Tamesberger & Bacher, 2017). Giret et al. (2020) so raziskovali značilnosti oseb NEET v Franciji in ugotovili, da je dokončana terciarna izobrazba matere igrala pomembno vlogo pri iskanju zaposlitve ali vrnitvi na študij. Pomembne razlike v izobrazbi staršev in statusu osebe NEET so bile potrjene tudi v Italiji; tisti s starši z visoko izobrazbo so predstavljali 13 % oseb NEET, medtem ko so tisti s starši z nižjo izobrazbo predstavljali več kot 30 % oseb NEET (Quintano, Mazzocchi & Rocca, 2018). Obenem je bilo ugotovljeno, da imajo starši oseb NEET nižja pričakovanja, kar zadeva doseženo izobrazbo svojih otrok (Pitkänen et al., 2019).

Ugotovljeno je bilo tudi, da nižji dohodek gospodinjstva napoveduje zdrs v skupino oseb NEET (Pitkänen et al., 2019; Vancea & Utzet, 2018). Tako je bilo ugotovljeno, da na primer mladi iz ekonomsko dobro situiranih gospodinjstev v Turčiji manj verjetno postanejo osebe NEET (Erdogan et al., 2017). Na Finskem je bil delež oseb NEET štirikrat višji v najnižjem kvintilu dohodka v primerjavi z najvišjim kvintilom (Pitkänen et al., 2019). Razen tega je študija iz Velike Britanije pokazala, da je 65 % oseb NEET prihajalo iz nižjega družbenega razreda v primerjavi z 29 % tistih, ki niso bili v skupini oseb NEET (Goldman Mellor et al., 2016).

(Ne)zaposlenost staršev je prav tako pomemben dejavnik, kar zadeva osebe NEET (Zuccotti & O'Reilly, 2018; Susanli, 2016; Vancea & Utzet, 2018). Pitkänen et al. (2019) so ugotovili, da je na Finskem večletna brezposelnost staršev v otroštvu povečala verjetnost, da nekdo postane oseba NEET. Tudi Zuccotti in O'Reilly (2018) sta potrdila, da brezposelnost povečuje verjetnost, da nekdo postane oseba NEET. Vendar pa so ti avtorji tudi poudarili, da se lahko vpliv zaposlitvenega statusa staršev razlikuje glede na etnično pripadnost. V Franciji je bilo ugotovljeno, da sta bila oba starša zaposlena le pri 39 % oseb NEET (Giret et al., 2020).

Družinska struktura, tj. tip družine, prav tako igra pomembno vlogo pri tem, kdo postane oseba NEET. Najmanj verjetno je, da bodo osebe NEET postali mladi, ki so odraščali z obema staršema, od katerih je bil vsaj eden zaposlen. V nekoliko manj ugodnem položaju so tisti, ki živijo z enim zaposlenim staršem, medtem ko je največje tveganje za status osebe NEET med mladimi, ki so odraščali z enim brezposelnim staršem (Zuccotti & O'Reilly, 2018). Razen tega je osebe NEET dvakrat pogostejše najti med tistimi, ki živijo z enim staršem, kot med tistimi, ki živijo z obema staršema (Pitkänen et al., 2019).

3.3 Psihosocialne značilnosti oseb NEET

3.3.1 Zdravje

Pri osebah NEET obstaja večja verjetnost samomorilnega vedenja in psihičnih motenj (Benjet et al., 2012). V Veliki Britaniji je bilo na primer ugotovljeno, da obstaja pri osebah NEET večja verjetnost sočasnih težav z duševnim zdravjem (60 %) v primerjavi z vrstniki, ki niso osebe NEET (35 %) (Goldman Mellor et al., 2016). To potrjujejo tudi rezultati iz Avstralije (Rodwell et al., 2017) in Kanade (Henderson et al., 2017). Ugotovljeno je bilo tudi, da so huda anksioznost in zmerni ali hudi simptomi depresije pogosti pri starejših osebah NEET (Basta et al., 2019). Veldman et al. (2022) so raziskovali, ali simptomi depresije različno vplivajo na status oseb NEET glede na njihov spol in starostno skupino. Študija je pokazala, da so pri fantih, starih od 14 do 21 let, simptomi depresije precej povečali verjetnost zdrsa med osebe NEET, medtem ko so pri dekletih takšen učinek zaznali samo pri starosti 18 let. V Sloveniji se kazalniki slabšega duševnega zdravja niso drastično razlikovali glede na to, ali nekdo sodi med osebe NEET, razmerje razširjenosti med osebami NEET in tistimi, ki mednje ne sodijo, pa je nižje v primerjavi z drugimi evropskimi državami OECD (OECD, n.d.).

Razen duševnega zdravja velja omeniti tudi vlogo telesnega zdravja. V Sloveniji je med mladimi, ki poročajo o zdravstvenih težavah, delež oseb NEET trikrat večji od ostalih, čeprav je pomembno opozoriti, da lahko sam status osebe NEET povzroči zdravstvene težave (OECD, n.d.). Rasalingam et al. (2021) so raziskovali vlogo dolgotrajnih stanj, vključno z vnetno črevesno boleznijo, sladkorno boleznijo in epilepsijo, ter ugotovili, da dolgoročne bolezni povečujejo verjetnost tega, da bo nekdo postal oseba NEET.

Nekatere študije kažejo tudi na uporabo drog med osebami NEET. V skupini oseb NEET jih je več poročalo o odvisnosti od alkohola (17 %) kot med tistimi, ki ne sodijo med osebe NEET (12 %); še večja je razlika med obema skupinama pri uživanju konoplje. Le teh je bilo 16 % v skupini oseb NEET, medtem ko jih je bilo med drugimi manj (3 %) (Goldman Mellor et al., 2015). Razen tega je bilo v Avstraliji ugotovljeno, da imajo mladi, ki redno uživajo konopljo, večjo verjetnost, da postanejo osebe NEET, hkrati pa ni bilo najdenih dokazov o povezavi med uživanjem alkohola in statusom osebe NEET. Obenem pa Juberg & Schiøll Skjefstad (2018) poudarjata, da je malo epidemioloških dokazov o učinkih uživanja alkohola in drog na status osebe NEET.

2.3.2 Odnosi

Naslednji pomembni dejavnik so odnosi, čeprav je literatura na to temo redka in v slovenskem okolju nedostopna. Poročamo lahko o tem, da so npr. Alfieri et al. (2015) raziskovali vpliv različnih vidikov družinskih odnosov na osebe NEET in ugotovili naslednje. Kadar so se mlade

preseNEETi se

ženske nahajale v spodbudnem okolju (npr. s podporo staršev pri odločanju, ob uživanju svobode glede izražanja lastnega mnenja), je to zmanjšalo verjetnost zdrs med osebe NEET. Po drugi strani se je pokazalo pri mladih moških, ki niso odraščali v okolju, kjer se je spodbujala avtonomija (npr. spodbujanje k izgradnji lastne identitete), ampak so odraščali v „zaščitenem“ okolju, da ravno takšno okolje vpliva na zdrs med osebe NEET. Avtorji ugotavljajo, da *»bolj ko bodo mladi ljudje pasivni in bodo ostajali v družinskem gnezdu, manj se bodo sposobni soočiti z razvojnimi nalogami, povezanimi z obdobjem življenja, v katerem se nahajajo, in bodo posledično lahko pristali med osebami NEET«* (Alfieri et al., 2018, str. 318). Ob tem so Gutiérrez-García et al. (2017) ugotovili, da je za mladostne osebe NEET manj verjetno, da bodo razvili kakovostne odnose ne le s svojo družino, ampak tudi s prijatelji.

3.3.3 Zaupanje

V širšem družbenem kontekstu velja omeniti tudi zaupanje oseb NEET v ustanove. Za osebe NEET na Poljskem je bilo na primer ugotovljeno, da je manj verjetno, da bodo aktivni v smislu udeleževanja v družbenem in političnem življenju, obenem pa je ugotovljena tudi njihova nižja stopnja zaupanja v javne ustanove (Smoter, 2021). Erdoğan et al. (2017) so ugotovili, da osebe NEET v Turčiji izražajo nižje stopnje splošnega zaupanja (tj. zaupanja v ljudi) v primerjavi z mladimi, ki niso osebe NEET. Te ugotovitve so bile potrjene tudi v Italiji, kjer so osebe NEET pokazale nižje stopnje splošnega in institucionalnega zaupanja ter nižje stopnje družbene udeležbe (Alfieri et al., 2018).

3.3.4 Aspiracije

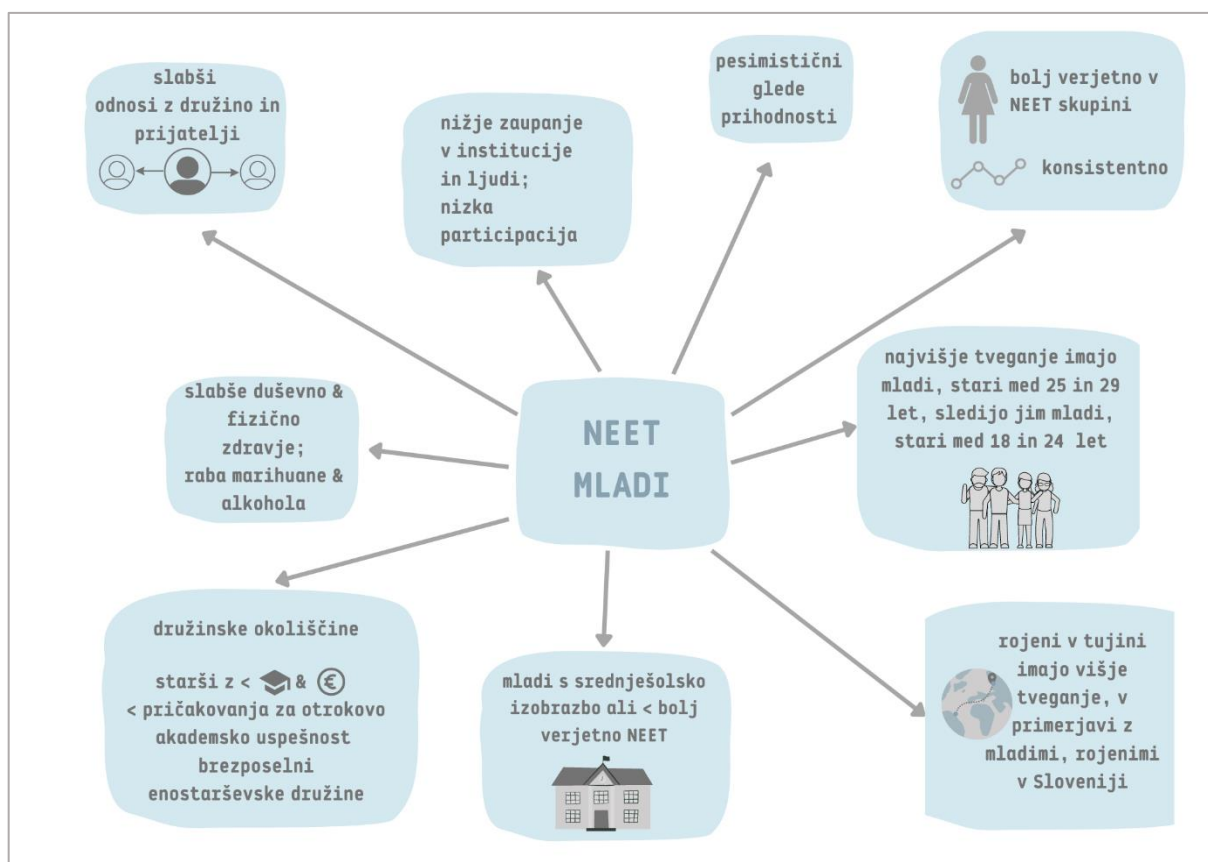
Pomembno je razumeti, kako osebe NEET vidijo svojo prihodnost in kakšne so njihove aspiracije. Dosedanje raziskave kažejo, da so osebe NEET pesimistične glede svojih možnosti za napredek v življenju (Goldman Mellor et al., 2016). Takšni negativni pogledi na prihodnost so tudi bolj razširjeni med osebami NEET kot med študenti in zaposlenimi. Razen pesimističnih pričakovanj o prihodnosti se zdi, da osebe NEET težko sprejemajo sebe kot odrasle osebe (Parola & Marcionetti, 2022). Zanimivo je, da sta Keating in Melis (2021) ugotovila, da so mladostniške osebe NEET bolj pesimistične v primerjavi s svojimi vrstniki le, če so izjemno individualistični.

Na podlagi pregleda literature smo razvili konceptualni okvir značilnosti oseb NEET na individualni ravni (slika 8). Mladi v Sloveniji, ki so najbolj izpostavljeni tveganju, da postanejo osebe NEET, so ženske, stare med 25 in 29 let, rojene so v tujini in po njihovem mnenju so v slabem zdravstvenem stanju. Kar zadeva izobrazbo, je večja verjetnost, da bodo med osebami NEET pristali tisti s končano srednjo šolo ali manj. Starševsko ozadje, duševno zdravje, odnosi, zaupanje in aspiracije so prav tako pomembni dejavniki, ko gre za osebe NEET, vendar

preseNEETi se

po naših podatkih o tem v Sloveniji ni podatkov. Kljub temu domnevamo, da ugotovitve dosedanjih tujih raziskav veljajo tudi za slovenske osebe NEET, saj so raziskave potrdile enake rezultate v različnih nacionalnih okoljih. Zato domnevamo, da je potrebno pri obravnavi oseb NEET v Sloveniji posebno pozornost nameniti tudi tistim z depriviligiranim družinskim ozadjem (npr. starši z nižjo izobrazbo, nizkimi dohodki gospodinjstva, samohranilci). Upoštevati je treba slabo duševno zdravje in pesimistične poglede na prihodnost ter nizko zaupanje v ustanove. Slednje bi lahko predstavljalo pomembno oviro za državne zavode za zaposlovanje pri obravnavi oseb NEET.

Slika 8. Konceptualni okvir značilnosti NEET-ovcev v Sloveniji.

3.4 Trajanje statusa oseb NEET

Eurofond, ki proučuje osebe NEET po vsej Evropi, na splošno deli trajanje NEET statusa na dve skupini: 1) kratkotrajno brezposelni, ki so brezposelni manj kot 12 mesecev, in 2) dolgotrajno brezposelni, ki so brezposelni več kot 12 mesecev. V Sloveniji je bilo leta 2013 ocenjeno, da je 29,9 % mladih kratkoročno brezposelnih in 29,6 % dolgoročno brezposelnih (Eurofond, 2016). V letih 2014–2017 se je odstotek povečal, saj je približno 50 % oseb NEET

preseNEETi se

ostalo v tem statusu 12 mesecev ali dlje (tj. dolgoročne osebe NEET) (OECD, n.d.). Seveda obstaja večja verjetnost, da bodo dolgotrajne osebe NEET stare med 25 in 29 let. Dodatni podatki kažejo, da lahko kratkoročne osebe NEET znatno prispevajo k dolgoročnim osebam NEET. V Veliki Britaniji je 75 % tistih mladih, ki so izkusili status oseb NEET za tri mesece, nato postalo osebe NEET za 12 mesecev ali več (Impetus, 2019).

Contini, Filandri in Pacelli (2018) so predlagali podrobnejšo klasifikacijo trajanja statusa oseb NEET, ki je predstavljena v tabeli 1. Na podlagi njihove klasifikacije je 46 % italijanskih mladih doživel status osebe NEET; natančneje povedano je majhen delež doživel "epizodični status osebe NEET" (9 %), medtem ko je večji delež zdrsel v status osebe NEET za vsaj 12 mesecev (40 %). 10 % mladih je bilo v statusu "vedno oseba NEET" (ibid.).

Tabela 1. Trajanje statusa NEET osebe.

status NEET osebe	trajanje	
nikoli oseba NEET (večinoma zaposlen/-a)	manj kot 3 mesece	
nikoli oseba NEET (večinoma v šoli, na študiju)	manj kot 3 mesece	
epizodično oseba NEET	3 do 11 mesecev	
1 daljša epizoda osebe NEET	12 do 36 mesecev	
pogosto oseba NEET	12-36 mesecev	<i>dolgotrajna oseba NEET</i>
vedno oseba NEET	37 mesecev ali več	

Vir: Contini, Filandri in Pacelli (2019).

Contini, Filandri in Pacelli (2019) zato poudarjajo pomembno vlogo trajanja statusa osebe NEET. To je ključnega pomena, saj lahko status osebe NEET kritično vpliva npr. na spremenljivke, povezane z zdravjem (Manhica et al., 2022). Še posebej pomembna je ugotovitev, da obstaja pri mladih, ki grejo po tako imenovani 'pozno naraščajoči poti osebe NEET', za katero je značilno vztrajno povečevanje verjetnosti, da bodo postali osebe NEET, dvakrat večja verjetnost, da bodo izkazali motnje uživanja substanc (ibid.). Giret, Guégnard & Joseph (2020) so razvili podrobnejšo kategorizacijo oseb NEET glede na trajanje statusa, in sicer z namenom podrobneje raziskati dejavnike vpliva itd. Če povzamemo, ugotavljamo, da je potrebno trajanje statusa osebe NEET kategorizirati natančneje kot samo na splošno na

preseNEETi se

kratkoročno in dolgoročno kategorijo oz. trajanje, saj lahko podrobna kategorizacija raziskovalcem in zainteresiranim stranem zagotovi temeljitejšo karakterizacijo in omogoči rezultate za vsako posamezno skupino.

3.5 Potrebe oseb NEET

Za učinkovito izvajanje intervencij je ključno razumeti ne le značilnosti oseb NEET, ampak tudi njihove zaznane potrebe. Projekt Mladi v tranziciji (Lamschek-Nielsen, 2020) je izvedel fokusne skupine z osebami NEET v Sloveniji in izpostavil njihove potrebe. V nadaljevanju povzemamo njegove ugotovitve.

Osebe NEET so izrazile potrebo po doseganju svojih **ciljev in poti do njih**. Ugotovljeno je bilo, da so njihovi cilji realni in jih je možno doseči, in sicer tako kratkoročno kot dolgoročno. Razen tega je bilo ugotovljeno, da so njihovi cilji običajno povezani z **življenjsko srečo** – na primer normalno službo, stabilnimi socialnimi odnosi, srečo v družini. Izrazili so pa tudi **motiviranost**, ki je bila večinoma povezana z aktivnostmi v fizičnem in socialnem okolju, kjer se **počutijo varne in sklepajo nova prijateljstva**.

Pomembno je tudi, da so mlade osebe NEET deležne spoštovanja in zaupanja. Natančneje, osebe NEET so poudarile, da jih je treba **spoštovati takšne, kakršne so**, in to ne le v primeru njihovih osnovnih poklicnih stikov (kot so svetovalci itd.), temveč tudi s strani ljudi iz okolice v primeru njihovih dejavnosti – v šoli, podjetjih, tečajih itd. Razen tega osebe NEET pričakujejo **zaupanje in zaupljivost tistih, ki se z njimi ukvarjajo po svoji stroki**. Prav tako pričakujejo, da bodo le-ti **jasno in realno ocenili njihove kompetence**. Iz intervjujev je razvidno, da so stabilni in trajni odnosi med osebami NEET in tistimi, ki delajo z njimi po svoji stroki, zelo pomembni za svetovanje in podporo osebam NEET.

4. Mezo raven

Zanimalo nas je, kako lokalne organizacije razumejo mlade osebe NEET in kakšni so njihovi posebni projekti, programi in ravnanja oz. politika ravnanja. Najprej v nadaljevanju predstavljamo pregled programov. Rezultati in ugotovitve so dodani tam, kjer so bili podatki na voljo.

Ljudska univerza Ptuj

Ljudska univerza Ptuj je javni zavod, ki je sodeloval v mednarodnem projektu podpore mladim osebam NEET (2018-2021). Natančneje se projekt osredotoča na svetovalce, ki delajo z mladimi osebami NEET, in sicer s poudarkom na njihovem usposabljanju, na metodah, pristopih in kompetencah, ki jih lahko uporabijo pri svojem delu za najboljšo podporo mladim

preseNEETi se

osebam NEET. V opisu projekta je posebna pozornost namenjena mladim, ki imajo težave z anksioznostjo in drugimi duševnimi boleznimi, saj jih te lahko dodatno ovirajo pri vstopu na trg dela.

Univerza na Primorskem

Univerza na Primorskem je javni visokošolski zavod, ki je sodeloval v mednarodnem projektu Social NEET (2019-2021). Cilj projekta je predvsem ponovno vključevanje mladih oseb NEET na trg dela. Projekt se osredotoča na mlade osebe NEET, stare med 18 in 29 let. Ugotovljen je bil problem pomanjkanja znanj in delovnih izkušenj, spodbud in podjetniške kulture med mladimi osebami NEET. Projekt torej želi ustvarjati družbeno inovativne podjetniške rešitve in zaposlovanje mladih v socialnih podjetjih.

Štajerski tehnološki park

Štajerski tehnološki park je od leta 2019 do 2021 sodeloval v programu, ki se je osredotočal predvsem na invalide in pripadnike etničnih manjšin, za katere je možno soočanje z diskriminacijo tako s strani izobraževalnih ustanov kot delodajalcev. V programu je bilo razvito orodje, ki vključuje spletno izobraževanje in izobraževanje v živo, nadalje izmenjavo osebja in mentorske storitve. Poudarek je na mladih, ki prihajajo iz ruralnega okolja in ki niso zaključili izobraževanja. Namen orodja je odpraviti pomanjkanje spretnosti in povečati zanimanje za podjetništvo ter zaposlovanje v kmetijskem sektorju.

PiNA

PiNA je kulturno izobraževalno društvo s sedežem v Kopru. V svojem projektu »Socialni inovatorji« se osredotoča na mlade z visokošolsko izobrazbo družboslovne in humanistične smeri, saj predstavljajo rizično skupino, kar zadeva ustrezno in kakovostno zaposlitev. S tega vidika je bila prepoznana potreba po ustvarjanju delovnih mest v sektorjih gospodarstva, ki bi bila povezana z njihovo izobrazbo. Projekt spodbuja tudi nizko stopnjo zaposlenosti v nevladnem sektorju.

Zavod Bob

Zavod Bob s sedežem v Ljubljani se ukvarja z neformalnim izobraževanjem, mladinskim uličnim delom, kulturnimi dejavnostmi, aktivnim sodelovanjem mladih v družbi in kulturnimi dejavnostmi. V letu 2018 se je Zavod Bob v okviru mednarodnega sodelovanja udeležil usposabljanja z naslovom "*Krepitev virov moči NEET mladih – Ulično delo z mladimi*", ki je bilo namenjeno predvsem usposabljanju mladinskih delavcev. Povedano natančneje so se na

preseNEETi se

usposabljanju mladinski delavci učili konceptov skupnostnega dela, emancipacije, mreženja in socialnega marketinga. Poudarek je bil tudi na pristopu, ki temelji na potrebah ali talentih.

Ljudska univerza Velenje

Tako imenovani program "Usmeritev zaposlitev" je program poklicnega usposabljanja na področju informacijske tehnologije. Program se osredotoča predvsem na mlade med 17. in 29. letom, ki pripadajo ranljivim skupinam, npr. na Rome, migrante ali begunce, mlade osipnike iz sistema izobraževanja, take, ki prihajajo iz ekonomsko ogroženih družin itd. Cilj projekta je pomagati mladim pri iskanju zaposlitve na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije, saj je to hitro rastoče področje.

Andragoški center Republike Slovenije

PUMO - Projektno učenje za mlade odrasle je program s področja neformalnega izobraževanja. Osrednji cilj programa je uvajanje in vključevanje mladih na trg dela. Program na osnovi kariernega načrta pomaga udeležencem ob pridobivanju veščin in izkušenj razvijati poklicne cilje, ki so pomembni za uspešen vstop na trg dela. Andragoški center v okviru programa PUMO sodeluje z Zavodom RS za zaposlovanje. Program je bil implementiran s strani izvajalcev v vseh regijah.

Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje

Projekt "Mladi na prehodu" je namenjen podpori svetovalcem z različnih področij, ki pri delu pomagajo mladim osebam NEET med 15. in 29. letom. Projekt temelji na analizi potreb mladih in njihovih svetovalcev. Na podlagi ugotovljenih potreb so bile razvite različne podporne vsebine. Posebna pozornost je bila namenjena medsektorskemu sodelovanju med svetovalci, individualnemu svetovalnemu pristopu in strokovni zrelosti mladih. Na podlagi potreb mladih je bilo ugotovljeno, da imajo mlade osebe NEET cilje, ki jih lahko dosežejo, in da so pripravljene sodelovati v izobraževalnih dejavnostih, če se jim zdijo smiselne. Rezultati projekta kažejo, kako je pomembno, da se mladi aktivno vključujejo v ustvarjanje rešitev. Dokazano je bilo tudi, da so mlade osebe NEET motivirane za doseganje svojih ciljev, še posebej, če njihovo motivacijo sproži okolje.

MC Trbovlje, RRA Zasavje, RA Kozjansko, MC Zagorje ob Savi, MC Šmocl Laško in Katapult Trbovlje

Projekt Ključ se je izvajal od leta 2016 do leta 2018 v Zasavski in Savinjski regiji. Njegov glavni cilj je bil izboljšanje zaposljivosti in zaposlenosti mladih od 15 do 29 let, vključno z ranljivimi skupinami; tj. osebami NEET. Na splošno se je projekt opiral na metode mladinskega dela

preseNEETi se

(predvsem usposabljanje mehkih veščin), specifično usposabljanje (odziv na potrebe poslovne skupnosti) in reševanje izzivov podjetij z namenom zaposlovanja oseb NEET. V projekt Ključ je bilo vključenih 149 mladih iz Zasavske in Savinjske regije, od katerih jih je najmanj 51 dobilo zaposlitveno priložnost.

Andragoški zavod – Ljudska univerza Velenje

Evropski projekt CORE - vrednotenje kompetenc za reintegracijo, ki ga financira Erasmus+, se ukvarja z razvojem orodja ProfilPASS kot instrumenta za vrednotenje kompetenc. Namenjen je svetovalcem, ki delajo z osebami NEET, poudarja pa njihov potencial in zanimanje za razvijanje kompetenc ter jim pomaga pri iskanju usposabljanja ali zaposlitve. Projekt je zagotovil vrsto različnih orodij za podporo v svetovalnem procesu, orodij za karierno orientacijo in orodij za krepitev in izboljšanje kompetenc oseb NEET. Za izboljšanje veščin je na voljo več orodij. Nekatera orodja so na primer povezana z izboljšanjem digitalnih veščin, podjetništva, mehkih veščin itd.

EPEKA

Mariborsko društvo EPEKA je med letoma 2016 in 2018 izvajalo projekt *"Mladi z manj priložnostmi s pomočjo mladinskega dela do zaposlitve"*, v katerem so povezovali mladinsko delo, socialno podjetništvo in vključevanje romske manjšine s poudarkom na izobraževanju in usposabljanju oseb NEET z različnimi oblikami dejavnosti, v katerih so z neformalnim izobraževanjem pridobili ključne kompetence, potrebne za vstop v zaposlitev ali samozaposlitev.

MC Idrija

V letu 2020 je potekal 15-dnevni projekt, namenjen izboljšanju znanj, veščin in kompetenc, ki so pomembne za vstop v delo. Kompetence mladih pri zaposlovanju in/ali podjetništvu so bile povezane s spretnostmi komuniciranja, družbeno odgovornostjo posameznika, mladinskim delom, prepoznavanjem kompetenc itd. Projekt se je nanašal na mlade med 15. in 29. letom starosti.

Mestna občina Ljubljana

Mestna občina Ljubljana je v Strategiji Ljubljane za mlade 2015-2024 sprejela več ukrepov za spodbujanje zaposlovanja in emancipacije mladih. Posebej velja omeniti naslednje:

- ukrep usposabljanja osipnikov, s katerim si le-ti pridobijo ustrezna znanja in možnost mentorstva v podjetjih, katerih ustanovitelj je MOL. Ustanovljeni konzorcij delodajalcev

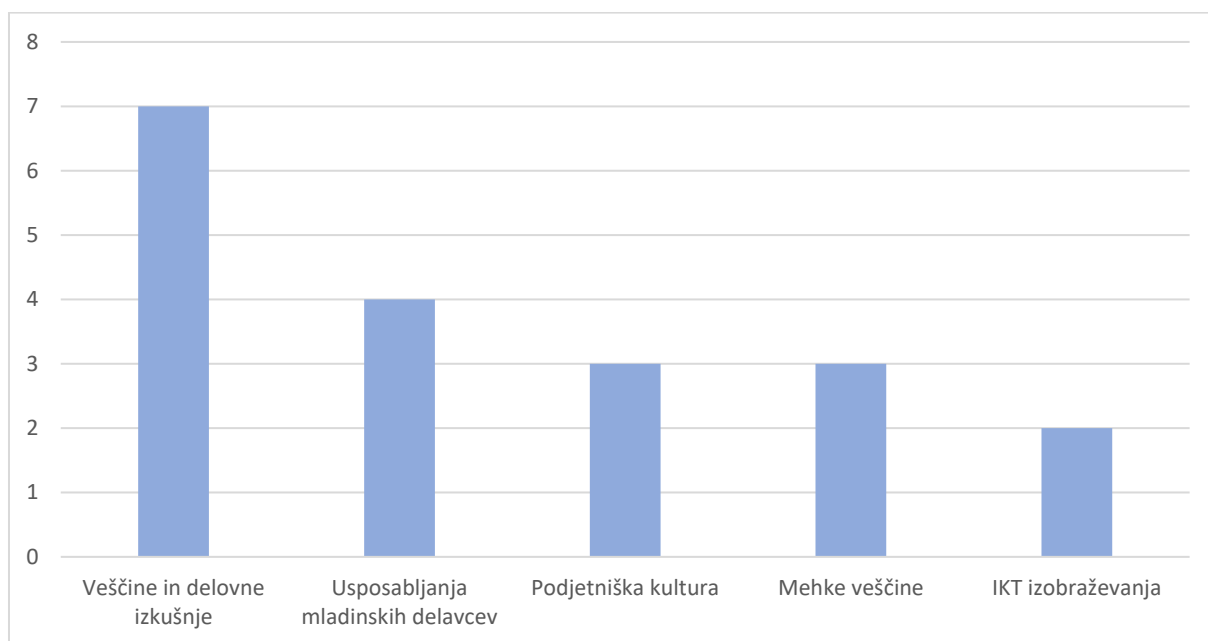

preseNEETi se

bo mentorje in morebitne bodoče delodajalce predstavljal mladim osipnikom, ki so opustili šolanje, ter dolgotrajno brezposelnim do 29. leta;

- ukrep, ki omogoča opravljanje prakse za dijake in študente v občini, javnih zavodih in gospodarskih družbah, katerih ustanovitelj je MOL.

Na podlagi pregleda zgornjih programov in projektov smo izluščili cilje projekta kot vodilo za organizacije pri razumevanja potreb oseb NEET. Ugotovili smo, da se organizacije (večinoma so nevladne) osredotočajo na izboljšanje veščin in delovnih izkušenj oseb NEET, kar je pomemben dejavnik za uspešen vstop na trg dela. Zanimivo je, da je drugi najpomembnejši cilj potreba po usposabljanju svetovalcev, ki delajo z osebami NEET, in sicer kar zadeva metode, znanje in veščine svetovalcev. Zdi se, da tudi lokalne organizacije menijo, da je 'podjetniška kultura' pomembna potreba oseb NEET. Konkretno sta bila omenjena samozaposlovanje in socialno podjetništvo. Nenazadnje so bile tudi informacijske in komunikacijske veščine opredeljene kot potrebe, ki jih je treba izboljšati ali pridobiti.

Slika 8. Potrebe oseb NEET v Sloveniji po opažanjih lokalnih organizacij.

Na podoben način smo izluščili dojetanje organizacij in njihovo razumevanje značilnosti oseb NEET. Ugotovili smo, da organizacije osebe NEET v Sloveniji povezujejo z naslednjim:

- imajo težave z duševnim zdravjem (posebej sta bili omenjeni anksioznost in depresija),
- so invalidni,
- pripadajo etničnim manjšinam,
- prihajajo iz ruralnega okolja,
- so osipniki, kar zadeva šolski sistem,

- prihajajo iz ekonomsko ogroženih družin.

5. Makro raven

Leta 2013 je Državni zbor sprejel sklep o **Nacionalnem programu za mladino 2013–2022**, ki je usklajen s temeljnimi razvojnimi dokumenti države, kot je Strategija razvoja Slovenije. Osebe NEET so v programu prepoznane in obravnavane. Sam nacionalni program zajema več področij, in sicer naslednja: 1. izobraževanje, 2. zaposlovanje in podjetništvo, 3. življenjski pogoji mladih, 4. zdravje in blaginja, 5. pomen mladinskega sektorja ter 6. kultura, ustvarjalnost in mediji.

Omeniti velja, da nacionalni program zajema področja, ki so še posebej pomembna za osebe NEET. Na področju izpopolnjevanja veščin mladih zajema namreč naslednja prednostna področja, ki bi mladim zagotovila lažji vstop na trg dela:

1. ustvarjanje celovitega priznavanja neformalnih oblik znanja in izkušenj ter povezovanje formalnega in priložnostnega izobraževanja,
2. zagotavljanje pogojev za povečanje deleža mladih, ki zaključijo študij, ter spodbujanje skrajševanja časa študija,
3. preprečevanje zgodnjega osipa iz srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja,
4. izboljšanje kakovosti izobraževanja na vseh ravneh,
5. vzpostavitev celovitega sistema vseživljenjske karijerne orientacije za mlade od 15 do 29 let.

Tudi **shema Jamstvo za mlade 2016-2020** priznava problem oseb NEET in opozarja, da jih veliko (približno 9.000 od 18.000) ni prijavljenih v evidenco brezposelnih na Zavodu RS za zaposlovanje. V shemi so bile predstavljene tudi značilnosti mladih, ki potrebujejo več pomoči pri vstopu na trg dela: 1) mladi brez poklicne izobrazbe, 2) iskalci prve zaposlitve, 3) mlade ženske z visokošolsko izobrazbo in 4) dolgoletni brezposelni mladi, ki so v evidenci brezposelnih prijavljeni najmanj 12 mesecev. Glavni cilj sheme je hitro aktiviranje mladih na trgu dela in preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti.

Shema poudarja vlogo mladinskih organizacij pri delu z osebami NEET. Ker velik del oseb NEET ni prijavljenih na Zavodu RS za zaposlovanje, se jim je težko približati. Zato je pomembno, da aktivnosti za doseganje te skupine mladih izvaja mladinski sektor. Jamstvo za

preseNEETi se

mlade pokriva več področij mladinske problematike, tu pa izpostavljamo reforme, namenjene aktivaciji mladih na trgu dela, pri čemer so predvideni štiri sistemski ukrepi:

1. krepitev svetovalnega dela z mladimi na Zavodu RS za zaposlovanje (usposabljanje svetovalcev ipd.),
2. preprečevanje in odkrivanje prekarne delo na trgu dela (ozaveščanje mladih, krepitev storitev spremljanja idr.),
3. mednarodna mobilnost mladih ter
4. informiranje in izobraževanje o jamstvu za mlade (informacije o priložnostih idr.).

Program **Usposabljam** (2020-2023) izvaja Zavod RS za zaposlovanje in je namenjen usposabljanju na delovnem mestu, pri čemer se delodajalcu povrne stroške usposabljanja brezposelnih, vendar morajo biti slednji prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje kot brezposelne osebe. Program predvideva zaposlitev približno 5.500 brezposelnih pri delodajalcih iz vse Slovenije. Usposabljanje pri delodajalcih bo trajalo predvidoma tri mesece. Hkrati Zavod RS za zaposlovanje v okviru *Načrta za okrevanje in odpornost Republike Slovenije – trg dela, ukrepi za zmanjševanje posledic negativnih strukturnih trendov* izvaja tudi ukrep **Hitrejši vstop mladih na trg dela**. Ta ponuja subvencije za zaposlitev brezposelnih mladih do 25 let za nedoločen čas v višini od 5400 evrov do 8820 evrov (300 do 490 evrov mesečno). Delovno razmerje mora biti sklenjeno za polni tedenski delovni čas. Za krajši tedenski delovni čas se lahko zaposlijo invalidi, ki lahko delajo le s krajšim delovnim časom. Zaposlili naj bi 4000 brezposelnih mladih iz vse Slovenije.

6. Sklep

Najprej bi veljalo opraviti analizo značilnosti in potreb na mikro ravni. Glede na značilnosti ugotavljamo, da so v skupini oseb NEET pogostejše zastopane ženske kot moški, kar je v Sloveniji stalnica že 20 let. Ker pa ni povsem jasno, zakaj prihaja do takšne razlike med spoloma, je smiselno ugotoviti dvojje: 1) kako ženske dojemajo svoj položaj – torej kakšne so njihove ovire pri vstopu na trg dela in 2) kakšne so njihove potrebe - tj. kako jim lahko pomagamo te ovire premagati. Ugotavljamo tudi, da so osebe NEET najpogostejše stare med 25 in 29 let. Tudi glede tega ni povsem jasno, kakšne so njihove potrebe. Zato je prvi korak prepoznavanje teh potreb.

preseNEETi se

Posebno tveganje, kar zadeva zdrs v status osebe NEET, obstaja pri mladih, ki niso rojeni v Sloveniji, in pri tisti s končano srednješolsko izobrazbo ali manj. Prav tako to velja za mlade iz socioekonomsko ogroženih družin in za tiste s težavami duševnega zdravja (depresija, anksioznost), ter tiste s slabšim fizičnim zdravjem. Kar zadeva duševno zdravje, ni jasno, ali le-to napoveduje status osebe NEET ali pa status osebe NEET vpliva na duševno zdravje. Kaže tudi, da so osebe NEET nekoliko socialno izolirane oziroma imajo slabše odnose z družino in s prijatelji, prav tako so tudi bolj pesimistične glede svoje prihodnosti ter bolj nezaupljive do ustanov in ljudi, hkrati pa so tudi manj družbeno in politično aktivne. V Sloveniji približno 50 % oseb NEET ostaja v tem statusu dolgoročno, torej vsaj 12 mesecev. Zato je pomembno, da se zavzamemo za potrebe oseb NEET čim prej, saj se zdi, da kratkoročni status osebe NEET pomembno vpliva na dolgoročnega. Povedano drugače, verjamemo, da je zgodnje prepoznavanje potreb ključno za uspešen prehod oz. prenehanje statusa osebe NEET.

Po pregledu mikro ravni ugotavljamo, da so lastnosti razmeroma dobro poznane, vendar pa obstaja precejšnje pomanjkanje znanja pri prepoznavanju potreb. Po pregledu literature smo našli le eno študijo, ki je kvalitativno raziskala, kaj osebe NEET v Sloveniji razumejo kot svoje potrebe. V njej so osebe NEET izražale svoje cilje in potrebo po tem, kako jih doseči. Kar zadeva motiviranost, so osebe NEET poudarjale potrebo po varnem okolju, kjer bi lahko sklepale nova prijateljstva – gre torej za potrebo po socialnem kapitalu. Izpostavljene so bile tudi potrebe, povezane z delom s svetovalci ipd., kjer zaupanje in zanesljivost igrata veliko vlogo.

Nekatere od ugotovljenih potreb na mikro ravni so tako skladne z ugotovljenimi značilnostmi in zato sklepamo naslednje:

- a. Potreba po doseganju ciljev je lahko povezana s pesimističnim pogledom na prihodnost. Možno je, da osebe NEET zaradi lastnega pesimističnega dojemanja prihodnosti potrebujejo pomoč pri oblikovanju lastne poti.
- b. Potreba po srečnem življenju, tako zasebno (srečno družinsko življenje, stabilni odnosi) kot tudi poklicno. Tudi ta potreba je lahko povezana s pesimističnim pogledom na prihodnost in morda nižjim socialnim kapitalom (slabi odnosi z družino in s prijatelji).
- c. Potreba po zaupanju in spoštovanju. Ta potreba je lahko povezana z značilnostmi manjšega zaupanja v ustanove in ljudi.

Glede na prepletanje značilnosti in potreb na mikro ravni lahko sklepamo, da gre za prekrivanje, vendar je potrebno poudariti, da je glede potreb

preseNEETi se

za Slovenijo na voljo le ena študija in da nekatere značilnosti povzemamo iz tuje literature, kjer so se mednacionalno sicer pokazale vzporednice, vendar za Slovenijo podatkov ni bilo na voljo. Zato ugotavljamo, da je pri razvoju intervencij in razumevanju potreb oseb NEET nujno dodatno raziskati značilnosti mladih in dodatno raziskati tudi njihove potrebe.

Zanimalo nas je tudi medsebojno delovanje med 1. mezzo in mikro ravno, med 2. makro in mikro ravno ter med 3. mezzo in makro ravno. Najprej sledijo ugotovitve za medsebojno delovanje med mikro in mezzo ravno. Na podlagi pregleda lokalnih programov, projektov ipd. ugotavljamo, da so organizacije večinoma uspešne pri prepoznavanju značilnosti oseb NEET oziroma da so le-te skladne z ugotovitvami iz prejšnjih raziskav. Čeprav vse organizacije niso jasno opredelile svojih ciljnih skupin, ki presegajo status oseb NEET in starostno skupino 15–29 let, so nekatere to storile. Nekatere organizacije so na primer ciljale na mlade, ki imajo težave z duševnim zdravjem ali invalidnostjo, prihajajo iz ruralnega okolja, so etničnega ali manjšinskega porekla, so zgodaj opustili šolanje in prihajajo iz ekonomsko ogroženih družin.

Predvidevamo, da so značilnosti dobro poznane, vendar jih vse organizacije ne upoštevajo ali pa morda upoštevajo le eno od lastnosti (npr. samo mlade iz ruralnega okolja). Ker so skupine oseb NEET zelo heterogene, bi bilo dobro, če bi projekti zajemali širši krog mladih (tj. tiste, ki izpolnjujejo več kot enega od zgornjih kriterijev), razen če je poudarek na doseganju neke določene podskupine oseb NEET. Na podlagi empiričnih podatkov o potrebah oseb NEET v Sloveniji ugotavljamo naslednjo pomanjkljivost. Po mnenju večine organizacij le-te prepoznavajo potrebo po izboljšanju delovnih izkušenj in znanja, podjetniške kulture, mehkih veščin in IKT veščin. Usposabljanje svetovalnih delavcev je sicer v skladu z ugotovljenimi potrebami, odnos z njimi na mikro ravni pa se je izkazal za izjemno pomembnega, zato je smiselno krepiti delovne veščine svetovalcev, ki naj bodo prilagojene potrebam oseb NEET.

Kar zadeva medsebojno delovanje med makro in mikro ravno, ugotavljamo, da na makro ravni lastnosti oseb NEET niso posebej poudarjene oz. obravnavane. Resolucije in programi se nanašajo na mlade na splošno in sicer prepoznavajo in izpostavljajo skupino oseb NEET, vendar njihove značilnosti niso podrobneje razdelane. Potrebe, ki so po svoji naravi logično strukturirane, so obravnavane podrobneje. Pri podpori osebam NEET se makro raven osredotoča predvsem na delodajalce, in sicer v obliki finančnih spodbud in nagrad, ki bi lahko prispevale k več zaposlovanja. Tudi neformalno znanje je prepoznano kot pomembno in je upoštevano v največji možni meri. Na makro ravni bi kot primer dobre prakse navedli program Jamstvo za mlade, ki zajema nekatere podskupine oseb NEET, prepozna pomen sodelovanja s svetovalci in posredno naslavlja problem nezaupanja v ustanove. Izpostavljeno

preseNEETi se

je bilo, da veliko mladih ni prijavljenih med brezposelnimi, zaradi česar so težje dosegljivi, prav tako je bil tudi poudarjen pomen sodelovanja z mladinskimi organizacijami, tj. na mezzo ravni.

Na makro in mezzo ravni še posebej poudarjamo pomen medsebojnega delovanja med obema ravnema, saj obstaja tveganje, da osebe NEET ne zaupajo uradnim ustanovam, kot je prepoznano v programu Jamstvo za mlade. Na mezzo ravni smo pri nekaterih projektih in programih našli sodelovanje z makro ravnjem; gre predvsem za sodelovanje z Zavodom RS za zaposlovanje.

Na podlagi medsebojnega delovanja lastnosti in potreb na eni strani ter sodelovanja vseh treh ravni na drugi podajamo naslednja ključna priporočila:

1. Podrobnejša študija značilnosti oseb NEET v Sloveniji, ki je ključna za poznavanje ciljne skupine in za oblikovanje posebnih ukrepov, intervencij in programov.
2. Podrobnejša študija potreb oseb NEET, saj o njih premalo vemo. Predvsem s kvalitativnimi metodami lahko izvemo od mladih samih, kakšne so njihove potrebe.
3. Pri načrtovanju intervencij, programov, ukrepov itd. je potrebno razumeti interakcijo med značilnostmi in potrebami; ker gre za zelo heterogeno skupino, lahko na ta način ugotovimo, katere potrebe so splošne in katere specifične za določeno subpopulacijo. To bi omogočilo razvoj zelo ciljno usmerjenih intervencij.

7. Reference

- Akktake, N. Colak, H., Baser, Z., Buyukavci, S., & Tabak, C. (2020). Harnessing the Power of Youth: An Analysis of Youth Not-in-Employment, Education or Training (NEET) in Turkey and Policies and Civil Society Models that Promote Active Youth Engagement. Retrieved July 2, 2022, from https://www.developmentanalytics.org/files/ugd/b70f3f_7e0414a7ce44443eb9e3899d18518135.pdf
- Alfieri, S., Sironi, E., Marta, E., Rosina, A., & Marzana, D. (2015). Young Italian NEETs (Not in Employment, Education, or Training) and the influence of their family background. *Europe's Journal of Psychology*, 11(2), 311.
- Andragoški center RS (2020). Projektno učenje mlajših odraslih. Retrieved October 4, 2022, from <http://arhiv.acs.si/programi/PUM-O.pdf>
- Bacher, J., Tamesberger, D., Leitgöb, H., & Lankmayer, T. (2014). Not in Education, Employment or Training: Causes, characteristics of NEET-affected youth and exit strategies in Austria.
- Bajželj, M. (2022). Mladih čedalje manj, starejših vse več – kakšne so medgeneracijske razlike v številkah?. Retrieved September 2, 2022, from <https://www.stat.si/statweb/News/Index/10496>
- Bălan, M. (2015). Methods to estimate the structure and size of the “neet” youth. *Procedia Economics and Finance*, 32, 119-124.
- Bania, E. V., Eckhoff, C., & Kvernmo, S. (2019). Not engaged in education, employment or training (NEET) in an Arctic sociocultural context: the NAAHS cohort study. *BMJ open*, 9(3), e023705.
- Basta, M., Karakostas, S., Koutra, K., Dafermos, V., Papargiris, A., Drakaki, M., ... & Papadakis, N. (2019). NEET status among young Greeks: association with mental health and substance use. *Journal of affective disorders*, 253, 210-217.
- Benjet, C., Hernández-Montoya, D., Borges, G., Méndez, E., Medina-Mora, M. E., & Aguilar-Gaxiola, S. (2012). Youth who neither study nor work: mental health, education and employment. *salud pública de méxico*, 54(4), 410-417.

preseNEETi se

- Brzinsky-Fay, C. (2022). NEET in Germany: Labour Market Entry Patterns and Gender Differences. In *The Dynamics of Marginalized Youth* (pp. 56-86). Routledge.
- Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje (2020, July 24). YIT - Mladi na prehodu | CPI. Retrieved October 4, 2022, from <https://cpi.si/mednarodno-sodelovanje/erasmus-plus/mladi-na-prehodu/>
- Contini, D., Filandri, M., & Pacelli, L. (2019). Persistency in the NEET state: a longitudinal analysis. *Journal of Youth studies*, 22(7), 959-980.
- CORE (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from: <https://core.profilpass-international.eu/files/core-toolkit-slovenian.pdf>
- eNEET rural (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from <https://eneet-project.eu/>
- EPEKA. (2018, December 16). Mladi z manj priložnostmi s pomočjo mladinskega dela do zaposlitve. EPEKA. Retrieved October 4, 2022, from <https://epeka.si/mladi-z-manj-priloznostmi-s-pomocjo-mladinskega-dela-zaposlitve2/>
- Erdoğan, E., Yentürk, N., Akyüz, A. A., Kurtaran, Y., Yurttagüler, L., Dursun, K., & Oy, B. (2017). Being a NEET in Turkey: Determinants and consequences. *Power*, 2.
- Eurofond. (2016). Exploring the diversity of NEETs: Country profiles. Retrieved July 7, 2022, from <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef1602en2.pdf>
- Eurostat. (2021). Statistics on young people neither in employment nor in education or training. Retrieved July 8, 2022, from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training#Young_women_are_more_likely_to_neither_be_in_employment_nor_in_education_or_training_than_young_men
- Eurostat. (2022). Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and educational attainment level (NEET rates). Data set [edat_ifse_21]. Retrieved August, 14, 2022, from http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifse_21
- Fundacija Rozwoju Demokracji Lokalnej. (2020). Gender dimension of NEETs in the EU and in Poland: Youth-impact. Retrieved July 1, 2022, from <http://www.youth-impact.eu/2020/02/17/gender-dimension-of-neets-in-the-eu-and-in-poland/>

- Giret, J. F., Guégnard, C., & Joseph, O. (2020). School-to-work transition in France: the role of education in escaping long-term NEET trajectories. *International Journal of Lifelong Education*, 39(5-6), 428-444.
- Goldman-Mellor, S., Caspi, A., Arseneault, L., Ajala, N., Ambler, A., Danese, A., ... & Moffitt, T. E. (2016). Committed to work but vulnerable: Self-perceptions and mental health in NEET 18-year olds from a contemporary British cohort. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(2), 196-203.
- Gutiérrez-García, R. A., Benjet, C., Borges, G., Méndez Ríos, E., & Medina-Mora, M. E. (2017). NEET adolescents grown up: eight-year longitudinal follow-up of education, employment and mental health from adolescence to early adulthood in Mexico City. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 26(12), 1459-1469.
- Henderson, J. L., Hawke, L. D., Chaim, G., & Network, N. Y. S. P. (2017). Not in employment, education or training: Mental health, substance use, and disengagement in a multi-sectoral sample of service-seeking Canadian youth. *Children and Youth Services Review*, 75, 138-145.
- Human Development Index. (2022). Human Development Reports. Retrieved September 2, 2022, from https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAJw7eSZBhB8EiwA60kCWzkDpaY_7JwRG1YuWRvqn8LtyA7txOdIC7ZOKwX0EDz2zjgzsjc8hoC2D0QAvD_BwE#/indicies/HDI
- Impetus. (2019). The long-term NEET population. Retrieved July 8, 2022, from <https://www.impetus.org.uk/assets/publications/Youth-Jobs-Gap-The-Long-Term-NEET-Population.pdf>
- IPS4NEETs. (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.lu-ptuj.si/iyot/87-projekti/mednarodni-projekti/416-ips4neets>
- Juberg, A., & Skjefstad, N. S. (2019). 'NEET' to work?—substance use disorder and youth unemployment in Norwegian public documents. *European Journal of Social Work*, 22(2), 252-263.
- Keating, A., & Melis, G. (2022). Youth attitudes towards their future: the role of resources, agency and individualism in the UK. *Journal of Applied Youth Studies*, 5(1), 1-18.

- Klug, K., Drobnič, S., & Brockmann, H. (2019). Trajectories of insecurity: Young adults' employment entry, health and well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 115, 103308.
- Krepitev virov moči NEET mladih –Ulično delo z mladimi II. del – Zavod BOB. (2018, December 21). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.zavod-bob.si/blog/2018/12/21/krepitev-virov-moci-neet-mladih-ulicno-delo-z-mladimi-ii-del/>
- Ljubljana za mlade 2015 - 2024. (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.ljubljana.si/sl/aktualno/ljubljana-za-mlade-2015-2024/>
- Ljudska univerza Velenje (n.d.). Direction: Employment. Retrieved October 4, 2022, from <https://directionemployment.org/sl/>
- Manhica, H., Yacaman-Mendez, D., Sjöqvist, H., Lundin, A., Agardh, E., & Danielsson, A. K. (2022). Trajectories of NEET (Not in Education, Employment, and Training) in emerging adulthood, and later drug use disorder-a national cohort study. *Drug and alcohol dependence*, 233, 109350.
- Ministrstvo RS za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2016). Jamstvo za mlade. Retrieved October 4, 2022, from <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=1079&moreDocuments=yes>
- Mladinski center Idrija - Brez vez(e) do službe. (2020, July 31). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.mcidrija.si/program/projekti/pretekli-projekti/brez-vez-e-do-slu%C5%BEbe.html>
- Niknami, S., Schroder, L., & Wadensjo, E. (2019). Ethnic minority youths in the labour markets in Denmark, Finland, Norway and Sweden.
- OECD. (n.d.). A profile of NEETs in Slovenia. Retrieved July 5, 2022, from <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/60132a0b-en/index.html?itemId=/content/component/60132a0b-en>
- Parola, A., & Marcionetti, J. (2022). Youth unemployment and health outcomes: the moderation role of the future time perspective. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 22(2), 327-345.
- PiNA. (2022, May 4). SOCIAL INNOVATORS. PiNA - Kulturno Izobraževalno Društvo. Retrieved October 4, 2022, from <https://www.pina.si/portfolio/social-innovators/>
- Pitkänen, J., Remes, H., Moustgaard, H., & Martikainen, P. (2021). Parental socioeconomic resources and adverse childhood experiences as predictors of not in education,

preseNEETi se

- employment, or training: a Finnish register-based longitudinal study. *Journal of Youth Studies*, 24(1), 1-18.
- Powell, A. (2017). Why has the NEET gender gap disappeared?. Retrieved July 1, 2022, from <https://commonslibrary.parliament.uk/why-has-the-neet-gender-gap-disappeared/>
- Projekt za večjo zaposljivost mladih - KLJUČ | Regionalna razvojna agencija Zasavje. (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.rra-zasavje.si/si/projekti/projekt-za-vecjo-zaposljivost-mladih-kljuc/>
- Quintano, C., Mazzocchi, P., & Rocca, A. (2018). The determinants of Italian NEETs and the effects of the economic crisis. *Genus*, 74(1), 1-24.
- Rasalingam, A., Brekke, I., Dahl, E., & Helseth, S. (2021). Impact of growing up with somatic long-term health challenges on school completion, NEET status and disability pension: a population-based longitudinal study. *BMC Public Health*, 21(1), 1-12.
- Resolucija o Nacionalnem programu za mladino 2013-2022. Retrieved October 4, 2022, from <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO93>
- Rodwell, L., Romaniuk, H., Nilsen, W., Carlin, J. B., Lee, K. J., & Patton, G. C. (2018). Adolescent mental health and behavioural predictors of being NEET: a prospective study of young adults not in employment, education, or training. *Psychological medicine*, 48(5), 861-871.
- Smoter, M. (2022). Outreach Practices of Public Employment Services Targeted at NEET Youth in Poland. *Youth & Society*, 54(2), 89S-108S.
- SOCIALNEET (n.d.). Retrieved October 4, 2022, from <https://www.fm-kp.si/raziskovalni-programi-in-projekti/socialneet-from-civil-society-organizations-to-social-entrepreneurship>
- SURS. (2021). BDP in gospodarska rast. Retrieved September 2, 2022, from <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/1/29>
- SURS. (2022). Delo in brezposelnost. Retrieved September 2, 2022, from <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/3>
- Susanli, Z. (2016). [Understanding the NEET in Turkey](#). *Eurasian Journal of Economics and Finance*, *Eurasian Publications*, 4(2), 42-57.

preseNEETi se

- Tamesberger, D., & Bacher, J. (2014). NEET youth in Austria: A typology including socio-demography, labour market behaviour and permanence. *Journal of youth studies*, 17(9), 1239-1259.
- Tomić, I. (2016). Croatia's Lost Generation? Youth unemployment, education and training in Croatia since the crisis. Retrieved July 4, 2022, from <https://www.lse.ac.uk/LSEE-Research-on-South-Eastern-Europe/Assets/Documents/Events/Presentations/Visiting-Speaker-Programme/2015-16/LSEE-presentation-Tomic.pdf>
- Vancea, M., & Utzet, M. (2018). School-to-work transition: The case of Spanish NEETs. *Journal of Youth Studies*, 21(7), 869-887.
- Veldman, K., Reijneveld, S. A., Hviid Andersen, J., Nøhr Winding, T., Labriola, M., Lund, T., & Bültmann, U. (2022). The timing and duration of depressive symptoms from adolescence to young adulthood and young adults' NEET status: the role of educational attainment. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 57(1), 83-93.
- World Bank. (2022) Gini index - Data. Retrieved September 2, 2022, from <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>
- Zavod RS za zaposlovanje. (2020). Hitrejši vstop mladih na trg dela. Retrieved October 4, 2022, from https://www.ess.gov.si/delodajalci/financne_spodbude/razpisi/hitrejsi-vstop-mladih-na-trg-dela
- Zavod RS za zaposlovanje. (2020). Usposabljam se. Retrieved October 4, 2022, from https://www.ess.gov.si/delodajalci/financne_spodbude/razpisi/usposabljam-se-2020
- Zuccotti, C. V., & O'Reilly, J. (2019). Ethnicity, gender and household effects on becoming NEET: an intersectional analysis. *Work, employment and society*, 33(3), 351-373.

preseNEETi se

Primer Norveške

Avtorji: Inger Cecilie Rise in

Arild Stensland,

Eva Nemes

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLUŽBA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA RAZVOJ
IN EVROPSKO KOHEZIJSKO POLITIKO

Norway
grants

8 Primer Norveške - splošne informacije

V tem poglavju želimo predstaviti nekaj dejstev in številčk na nacionalni (makro) ravni na Norveškem, da bi bolje razumeli kontekst ali razmere, povezane z NEET v naši državi, in omogočili primerjavo s podobnimi dejstvi in številkami v Sloveniji.

8.1.1 BDP - bruto domači proizvod

Norveška: število prebivalcev: 5,4 milijona, BDP v USD na prebivalca: 79.163, dolg gospodinjstev: 240,9 % razpoložljivega dohodka, javni dolg: 49,3 % BDP, povprečna plača: 53 078,8 USD, stopnja zaposlenosti: 77,9 % delovno aktivnega prebivalstva, stopnja dolgotrajne brezposelnosti: 24,1 % brezposelnih, stopnja samozaposlenosti: 4,7 % zaposlenih. (OECD, junij 2022)

Slovenija: 2,1 milijona prebivalcev, BDP v USD na prebivalca: 43.767, zadolženost gospodinjstev: javni dolg: 52,9 % razpoložljivega dohodka, povprečna plača: 44084,1 USD, stopnja zaposlenosti: 73 % delovno aktivnega prebivalstva, stopnja dolgotrajne brezposelnosti: 41,1 % brezposelnih, stopnja samozaposlenosti: 14 % zaposlenih.

Stopnje brezposelnosti na Norveškem in v Sloveniji so: Norveška 3,2 % in Slovenija 5,5 % v avgustu 22 (Trading economics, 2022). Po podatkih NRK vlada pričakuje, da bo brezposelnost na Norveškem leta 2023 znašala 1,7 %. (NRK, 2022).

8.1.2 HDI - indeks boljšega življenja

Tako Norveška kot Slovenija se v primerjavi z drugimi državami pri indeksu boljšega življenja dobro odrežeta v številnih razsežnostih blaginje. Norveška je boljša od povprečja pri delovnih mestih, usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja, izobraževanju, zdravju, kakovosti okolja, socialnih povezavah, državljski angažiranosti, varnosti in zadovoljstvu z življenjem. Slovenija je boljša od povprečja pri izobraževanju, varnosti in socialnih povezavah. Pri dohodku in zadovoljstvu z življenjem je slabša od povprečja (OECD BLI 2022).

Na Norveškem znaša povprečni neto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstva na prebivalca 39. 144 USD na leto, kar je več od povprečja OECD, ki znaša 30.490 USD na leto. V Sloveniji je povprečni neto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstva na prebivalca 25.250 USD na leto, kar je manj od povprečja OECD, ki znaša 30 490 USD na leto. Kar zadeva

preseNEETi se

zaposlenost oseb, starih od 15 do 64 let, ima na Norveškem približno 75 %, v Sloveniji pa približno 71 % oseb plačano zaposlitev, kar je v obeh državah nad povprečjem OECD, ki znaša 66 %. 82 % odraslih, starih od 25 do 64 let, ima na Norveškem končano višjo sekundarno izobrazbo, v Sloveniji pa 90 %. Povprečje OECD je 79 %.

8.1.3 Dohodkovna neenakost na Norveškem in v Sloveniji

Ginijev koeficient temelji na primerjavi kumulativnih deležev prebivalstva s kumulativnimi deleži dohodkov, ki jih prejema, in se giblje med 0 v primeru popolne enakosti in 1 v primeru popolne neenakosti (OECD, Economic snapshots 2022).

Zadnji razpoložljiv Ginijev koeficient iz leta 2021 kaže, da sta dohodkovna neenakost na Norveškem in v Sloveniji na približno enaki ravni: Na Norveškem znaša 0,26, v Sloveniji pa 0,25.

8.1.4 Dobrobit na Norveškem

Norveška država blaginje je zelo obsežna, zanjo so značilne univerzalne socialne pravice, kar pomeni, da ima vsakdo enako pravico do socialnih prejemkov (t. i. skandinavski model blaginje) (Store Norske Leksikon).

Na Norveškem se država blaginje večinoma financira s splošnimi davki, tj. davki na dohodek, potrošnjo in premoženje, ki niso neposredno povezani s socialnimi prejemki. Večina javnih storitev je brezplačnih ali pa je zanje treba odšteti le majhen prispevek. Norvežani z visokimi in nizkimi dohodki imajo enak dostop do javnih zdravstvenih storitev, izobraževanja itd.

Razmeroma visok BDP na prebivalca na Norveškem zagotavlja dobre možnosti in dobro podlago za prednostno vlaganje v ohranjanje in nadaljnji razvoj kakovostne socialne države, vključno s financiranjem novih ukrepov za NEET.

8.2 Mikro raven

V tem poglavju se osredotočamo na predstavitev nekaterih značilnosti populacije NEET na Norveškem.

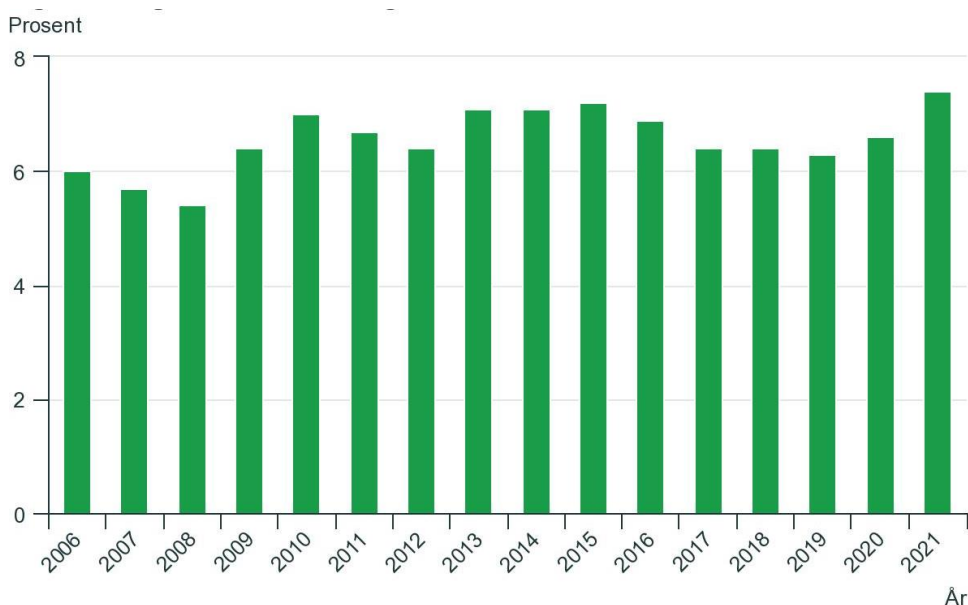
Najprej je predstavljena norveška opredelitev NEET, nato število mladih odraslih, ki spadajo v to skupino, ter nekateri dejavniki tveganja, povezani s tem, da se na Norveškem znajdejo v kategoriji NEET. Nato so predstavljene različne družbeno-demokratske, družbenoekonomske in psihosocialne značilnosti mladih NEET, poglavje pa se zaključi s predstavitev pripovedi in potreb mladih NEET, ki so bile ugotovljene v raziskavah.

8.2.1 NEET na Norveškem - opredelitev in število

Na Norveškem skupino mladih med 15. in 29. letom starosti, ki so kadar koli zunaj dela, izobraževanja in usposabljanja, opredeljujemo in imenujemo NEET. Opredelitev se ujema z opredelitvijo iste skupine, ki jo uporablja OECD. (OECD, 2018 in Meld. St. 32 (2020- 2021)) Velja za normalno, da mladi za nekaj časa prekinejo šolanje, delo in drugo usposabljanje, nato pa se vključijo v šolsko ali delovno življenje. Na Norveškem je delež mladih NEET v zadnjih 15 letih ostal stabilen, skupni delež NEET na Norveškem pa je v primerjavi z državami OECD nizek. (Rapport. St. 32 (2020-2021), str. 35).

Slika 1: letno število mladih NEET na Norveškem v obdobju 2006-2021 (Aamodt, 2022)

Po podatkih Eurofonda (2021) je delež mladih NEET v Evropi v povprečju 12,6 odstotka, na Norveškem pa je bil v zadnjih 16 letih med 6 in 8 odstotki.

8.2.2 Dejavniki tveganja za uvrstitev v kategorijo NEET na Norveškem

preseNEETi se

Mladi, ki opustijo srednjo šolo, imajo slabo telesno in duševno zdravje ter šibko socialno-ekonomsko ozadje, so na Norveškem bolj izpostavljeni, da bodo pristali v skupini NEET kot drugi mladostniki (Rapport St. 32 (2020-21)).

Sedem od desetih norveških NEET je pasivnih ali neaktivnih, kar pomeni, da se ne vključujejo v delovno življenje, usposabljanje ali izobraževanje, niti si k temu aktivno ne prizadevajo. Delež pasivnih in neaktivnih NEET v Evropi je v povprečju 5 od 10 (OECD, 2018). To pomeni, da NEET na Norveškem, v primerjavi z drugimi državami, manj aktivno iščejo izhod iz svojega položaja (OECD, 2018).

8.2.3 Sociodemografske značilnosti NEET na Norveškem

8.2.3.1 Razlike med spoloma v statusu NEET na Norveškem

Glede na poročilo OECD (2018) je Norveška ena od redkih držav v Evropi, kjer na splošno ni pomembnih razlik med spoloma v deležu NEET. To pomeni, da za mlade ženske na Norveškem ni bolj verjetno, da bodo izven sistema dela, izobraževanja in usposabljanja, kot za mlade moške, kar velja za večino drugih držav OECD. Med mladimi materami, mlajšimi od 30 let, je na Norveškem 17 % NEET, medtem ko jih je v državah OECD skoraj 50 % (OECD, 2018). Na Norveškem je delež žensk, ki so NEET zaradi zdravstvenih težav, 24-odstoten, kar se razlikuje od povprečja v državah OECD, ki znaša 8 odstotkov. Delež NEET moških na Norveškem zaradi zdravstvenih težav je v skladu s povprečjem mladih moških v državah OECD v isti kategoriji (OECD, 2018).

Študija, ki so jo izvedli Bania, Eckhoff in Kvernmo (2019), je pokazala razliko med spoloma med samskimi in zasedenimi mladimi na Norveškem; delež mladih Samijev je bil nekoliko višji od deleža mladih, ki niso Samiji. Ocena deleža Samijev na Norveškem na podlagi vpisa v volilni imenik (osebe, starejše od 18 let) je 0,5 odstotka.

8.2.3.2 Starostne razlike v statusu NEET na Norveškem

Preglednica 1: podatki o stopnjah NEET po starostnih skupinah za leto 2021 (Eurostat, 2021)

	Norway	Sweden	Denmark	European Union	Slovenia
15 - 29 years	7,4	6,0	8,4	13.1	7,3

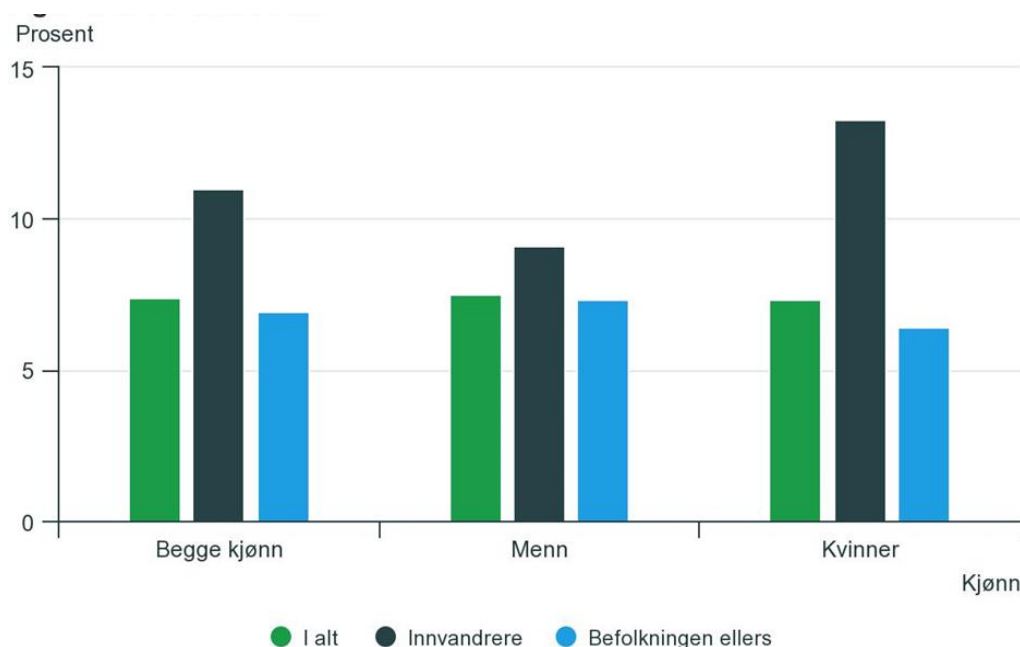
preseNEETi se

15- 19 years	4,9	2,5	4,3	6.8	5,6
20 - 24 years	7,7	7,7	9,6	14.8	7,4
25 - 29 years	9,4	7,7	10,8	17.3	9,0

Iz tabele je razvidno, da je največ NEET na Norveškem v skupini od 25 do 29 let, sledi skupina od 20 do 24 let in nazadnje skupina od 15 do 19 let. Iz preglednice je razvidno, da je Norveška skandinavska država z največjim deležem NEET v skupini 15-19 let. Norveška in Slovenija imata precej podoben delež NEET v zgornjih kategorijah.

8.2.3.3 Priseljensko ozadje kot napovedni dejavnik statusa NEET na Norveškem

Slika 2: Podatki o deležu NEET glede na priseljeni status v letu 2021 (Aamodt 2022)

Slika 2 razložena v tabeli

Spol	Total	Priseljenci	Preostala populacija
Oba spola	7.4 %	11 %	6.9 %
Moški	7.5 %	9.1 %	7.3 %
Ženske	7.3 %	13.3 %	6.4 %

Tabela 2 (Aamodt, 2022)

preseNEETi se

Iz zgornje tabele je razvidno, da je 11 odstotkov priseljencev v starostni skupini od 15 do 29 let NEET, kar je več kot pri preostalem prebivalstvu. Rezultat je lahko povezan z dejstvom, da je med priseljenci večji delež tistih, ki imajo le osnovnošolsko in srednješolsko izobrazbo, kot med preostalim prebivalstvom, zato opustijo nadaljnje izobraževanje in delovno življenje (Rapp. St. 32 (2020- 21)).

Iz preglednice je razvidno tudi, da je med priseljenimi ženskami večji delež tistih, ki so NEET kot med priseljenimi moškimi. V kategorijo NEET spada 9,1 odstotka moških priseljencev, medtem ko je ustrezna številka za ženske priseljenke v letu 2021 13,3 odstotka. Številki se razlikujeta od preostalega prebivalstva, kjer je 7,3 odstotka moških NEET s in 6,4 odstotka žensk.

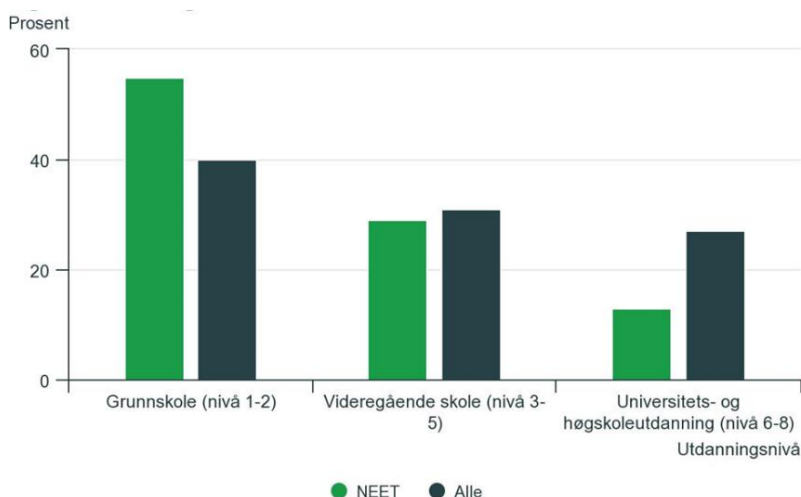
Zgornji rezultat sovпада s poročilom OECD iz leta 2018, ki kaže, da imajo mladostniki, rojeni zunaj Norveške, dvakrat večje tveganje, da postanejo NEET, kot mladostniki rojeni na Norveškem (16 % proti 7,5 %).

8.2.4 Socialno-ekonomske značilnosti NEET na Norveškem

8.2.4.1 Dosežena stopnja izobrazbe mladih NEET na Norveškem

Slika 3: podatki o stopnji izobrazbe za mlade NEET v letu 2021 (Aamodt 2022)

Slika 3 razložena v tabeli

Dosežena izobrazba	NEET	Vsi
Osnovna šola (stopnja 1-2)	55	40
Srednja šola (stopnja 3-5)	29	31
Višje izobraževanje (stopnja 6-8)	13	27

Table 3 (Aamodt, 2022)

Iz zgornje tabele je razvidno, da ima 55 odstotkov mladih NEETS le osnovnošolsko izobrazbo, medtem ko je ta delež za celotno populacijo v isti starostni skupini 40 odstotkov.

Rezultat je skladen s poročilom OECD (2018), ki kaže, da obstaja povezava med izključenostjo mladih in stopnjo izobrazbe. Po podatkih OECD (2018) imajo mladi na Norveškem, ki ne dokončajo višje sekundarne izobrazbe, sedemkrat večjo verjetnost, da bodo pridobili status NEET kot mladi z višjo izobrazbo. Raziskave, ki sta jih izvedla Fyhn in drugi (2021) ter Suren

in drugi (2018), potrjujejo, da zgodnje opuščanje izobraževanja in zaposlitve povečuje tveganje za vseživljenjsko izključenost na Norveškem.

Barth in drugi (2016) so pokazali, da obstaja povezava med spretnostmi, ki so jih učenci pridobili v osnovni šoli in napovedmi o prihodnjem statusu NEET. To potrjuje tudi raziskava Birkelunda in drugih (2010), ki kaže, da so bile ocene v osnovni šoli najpomembnejši dejavnik tveganja ali uspeha za ocene na višji sekundarni ravni. Boljše kot so bile ocene v osnovni šoli, manjša je bila verjetnost, da bo učenec opustil srednješolsko izobraževanje.

8.2.4.2 Socialno-ekonomsko ozadje družine in status NEET na Norveškem

Po podatkih OECD (2018) je na Norveškem večje tveganje, da postanejo NEET pri otrocih, ki odraščajo v družinah z nizkimi dohodki. Odraščanje v družini z nizkimi dohodki je povezano s slabšimi učnimi rezultati in z večjim tveganjem za dolgoročno brezposelnost v prihodnosti (Meld. St 32, (2020-2021)). V statističnih podatkih o otrocih, ki živijo v družinah z nizkimi dohodki na Norveškem, so izrazito zastopani otroci s priseljskim poreklom in otroci iz enostarševskih družin (Hansen idr., 2020). To potrjuje, da so otroci ranljiva skupina, ko gre za prihodnji status NEET.

V skladu s poročilom OECD (2018) so otroci, ki živijo v družinah na Norveškem, kjer imajo njihovi starši nizko stopnjo izobrazbe, izpostavljeni večjemu tveganju, da bodo v prihodnosti postali NEET. Isto poročilo kaže, da je pri mladih, katerih matere niso končale nadaljnje izobrazbe, tveganje za prihodnji status NEET dvakrat večje kot pri mladih, katerih matere so zaključile visokošolsko izobrazbo (OECD, 2018).

Povezanost med značilnostmi otrokovih staršev in družinskimi razmerami ter prihodnjim izpadom otrok s trga dela potrjuje tudi raziskava Bonneuxa (2007), ki kaže na znake, da bi lahko nizka izobrazba staršev, invalidnost in nestabilen zakon napovedovali zgodnjo nezmožnost in izpad otrok iz poklicnega življenja v prihodnosti. Študija iz leta 2010 (Hyggen, 2010) kaže, da lahko nizek socialno-ekonomski status staršev negativno vpliva na prihodnje vključevanje otrok na trg dela. Druga študija, ki jo je izvedel Bania (2019) je pokazala, da imajo mladostniki, ki imajo starše z nizko izobrazbo in hkrati slabe odnose z vrstniki, nekoliko večje tveganje za status NEET kot drugi.

Glede na poročilo OECD (2018) imajo mladostniki, rojeni zunaj Norveške, dvakrat večje tveganje, da postanejo NEET kot mladostniki, rojeni na Norveškem. Raziskave Markussena in

drugih (2014) ter Sutteruda (2018) lahko pojasnijo nekatere razloge za to. Markussen in drugi (2014) poudarjajo, da ima lahko priseljsko poreklo negativen vpliv na dokončanje šolanja, medtem ko je Sutterud (2018) ugotovil povezavo med priseljskim poreklom in večjim tveganjem za prejemanje socialne pomoči.

Hkrati pa obstajajo raziskave, ki jasno razlagajo povezavo med priseljskim poreklom in kasnejšo izključenostjo. Raziskava Brekkeja (2014) med drugim kaže, da priseljenci, ki na Norveškem opustijo srednjo šolo, niso nujno bolj izpostavljeni izpadu iz prihodnjega izobraževanja in dela kot etnični Norvežani.

Socialne razlike iz zgodnjega otroštva imajo posledice za otroke in mladostnike tekom odraščanja in vplivajo na kakovost življenja v odrasli dobi. (Meld. St. 32 (2020-2021)). Študija Dæhlen (2018) kaže, da je pri otrocih in mladih, ki so prejeli pomoč centrov za socialno delo na Norveškem, veliko tveganje, da bodo opustili srednjo šolo. Po podatkih Dæhlena le 37 odstotkov te skupine doseže študijske in poklicne kvalifikacije, kar kaže, da so otroci in mladi, ki prejemajo pomoč služb za socialno varstvo, ranljiva skupina glede umeščanja v NEET skupino na Norveškem. Ugotovitve potrjuje tudi Bufdir (2021), ki kaže, da vsak tretji, ki je bil deležen ukrepov za zaščito otrok, po končani osnovni šoli ne dela ali se ne izobražuje, 32 odstotkov v tej skupini pa 10 let po končani osnovni šoli prejema državno pomoč.

Raziskave kažejo, da so otroci in mladi, ki odraščajo v ogroženih domovih, v primerjavi z drugimi otroki bolj izpostavljeni tveganju, da bodo kot odrasli doživeli izključenost. Anvikova raziskava (2012) kaže, da so težave z duševnim zdravjem pogosto lahko povezane s težko vzgojo in težavnimi odnosi v otroštvu. Takšni izzivi lahko pozneje vplivajo na delovanje osebe v šoli, poklicnem življenju in odnosih.

Na Norveškem imajo otroci, ki so zaradi zahtevnega vzgojnega okolja v otroštvu v stiku s službami za zaščito otrok, dolgoročno večje tveganje za izključitev (Meld. St (2020-2021), str. 57). To potrjujejo tudi Backe-Hansen in drugi (2014), ki v svoji raziskavi kažejo, da so mladi z izkušnjo s službami za zaščito otrok pogosto odraščali v družinah, kjer so socialno-ekonomski dejavniki in družinsko okolje negativno vplivali na vzgojo otrok.

8.2.5 Psihosocialne značilnosti NEET na Norveškem

8.2.5.1 Zdravje

V skladu s poročilom OECD (2018) so težave s telesnim in duševnim zdravjem med norveškimi NEET v primerjavi z drugimi državami zelo razširjene. Na Norveškem je 11 odstotkov moških

preseNEETi se

NEET zaradi zdravstvenih težav, kar je v skladu s povprečjem OECD (2018). Hkrati se norveške ženske NEET z zdravstvenimi izzivi razlikujejo od povprečja OECD, ki znaša 8 odstotkov, medtem ko je norveška številka kar 24-odstotna (OECD, 2018)

Izzivi in motnje v duševnem zdravju so glavni razlog, zaradi katerega mladi na Norveškem prejemajo nadomestilo za invalidnost (OECD, 2018). Poročilo OECD (2018) poudarja, da je lahko posledica norveškega sistema socialnega varstva, da mladi z zdravstvenimi izzivi razmeroma dolgo ostanejo prejemniki nadomestil iz javnega sektorja. Ugodnosti, povezane z zdravjem, za mlade z zmanjšano delovno sposobnostjo lahko prispevajo k predolgi neaktivnosti, kar pa dolgoročno privede do izključenosti iz aktivne družbe (OECD, 2018).

Mladi, ki na Norveškem spadajo v skupino NEET, imajo šestkrat večjo verjetnost, da se bodo počutili depresivne in desetkrat večjo verjetnost, da bodo poročali o slabem zdravju, kot njihovi vrstniki (OECD, 2018). Po podatkih OECD (2018) so lahko izzivi na področju duševnega zdravja tako vzrok kot posledica izključenosti. Ne glede na razlog lahko zdravstveni izzivi prispevajo k nadaljnji marginalizaciji mladih NEET.

Raziskave kažejo, da je lahko samo slabo telesno zdravje dejavnik tveganja za status NEET (Rasalingam, 2021). Rasalingamove analize kažejo, da mladostniki, ki odraščajo z dolgotrajnimi somatskimi motnjami, redkeje končajo srednjo šolo in da je pri teh mladih odraslih večja verjetnost, da bodo pri 21 letih NEET v primerjavi z vrstniki brez zdravstvenih težav. Podobne rezultate potrjuje tudi študija Bania (2019), ki kaže, da je pri mladostnikih, ki so se kot mladostniki srečevali s težavami z duševnim zdravjem ter mišičnimi in skeletnimi motnjami večja verjetnost, da bodo v prihodnosti imeli NEET - status.

8.2.5.2 Odnosi

V raziskavi Moshuus et al. (2019) je navedeno, da je tveganje za daljše prekinitve izobraževanja mogoče zmanjšati, če udeležbo mladih v šoli razumemo v kontekstu njihove odnosne pripadnosti med prijatelji, družino in skupnostjo.

Raziskava je pokazala, da lahko pomanjkanje podpore učiteljev in občutek osamljenosti povečata tveganje, da učenci, ki potrebujejo posebno spremljanje v srednji šoli, opustijo šolanje. To torej potrjuje, da je odnosni in socialni vidik delovanja šole zelo pomemben. Zlasti v prvih letih šolanja je pomembna podpora učiteljev. Ko učenec postane starejši, postane pomembnejša podpora sošolcev. Zagotavljanje dobrega odnosa med učencem in učiteljem ter vključujočega in varnega šolskega okolja lahko dolgoročno prispeva k nižji stopnji osipa mladih ranljivih učencev (Fyhn et al., 2021).

8.2.5.3 Povzetek psihosocialnih dejavnikov tveganja

- telesni in duševni zdravstveni izzivi otrok in mladih odraslih na Norveškem povečujejo tveganje za prihodnji status NEET,
- norveški sistem socialnega varstva ima lahko za posledico, da mladi z zdravstvenimi izzivi razmeroma dolgo ostanejo prejemniki socialnih transferjev,
- izkušnje osamljenosti in pomanjkanje podpore v odnosih med otroki in mladimi odraslimi na Norveškem povečujejo tveganje, da bodo v prihodnosti postali NEET.

8.2.6 Mladi NEET na Norveškem - njihove lastne zgodbe in potrebe

Na Norveškem je raziskovalni center NORCE opravil analizo mladih v kategoriji NEET s pomočjo iskanja literature in predstavitev raziskav, v katerih so mladi v tej kategoriji sami dobili priložnost, da se izrazijo (Fyhn et al., 2021). Naslednje ugotovitve lahko izpostavimo kot zanimive v zvezi s tem, kaj mladi iz kategorije NEETS sami povedo o svojih izkušnjah in potrebah, povezanih z njihovo izključenostjo.

Ko mladi NEET sami govorijo o vzrokih izključenosti, so v ospredju psihosocialne težave, povezane z odnosi, nizkim samospoštovanjem in pomanjkanjem strategij za spoprijemanje ter strukturni dejavniki kot je srečevanje s sistemom, ki naj bi pomagal.

V svojem raziskovalnem projektu so številni NEET izjavili, da se počutijo "vrženi kot žogica" v togem sistemu, kjer je bilo težko vzpostaviti dobre odnose z ljudmi, ki naj bi jim pomagali. Za mnoge je izkušnja pomanjkanja pripadnosti postala pomembna razlaga njihove izključenosti. Razlage mladih o razlogih za njihovo izključenost so vključevale težavno družinsko ozadje ali vzgojo, zaznano ustrahovanje, prekinjene ali manjkajoče odnose v vsakdanjem življenju in majhno pripadnost vrstnikom. Mladi so kot razloge za izključenost navedli tudi pomanjkanje obvladovanja in slabo samopodobo ter pomanjkanje spremljanja v šoli ali v podpornem sistemu.

Ko mladi NEET sami pojasnjujejo, kaj bi po njihovem mnenju lahko bila rešitev za njihovo vrnitev v izobraževanje, usposabljanje in poklicno življenje, opozarjajo na iste dejavnike, ki so prispevali k izključenosti. To so bili zlasti odnosi, samospoštovanje in obvladovanje, vendar zdaj s pozitivnim predznakom. Podporni odnosi z odraslimi so bili nekaj, kar so mladi v projektu izpostavili kot možen in pomemben ukrep, ki bi jim pomagal pri ponovnem vstopu v šolsko in

delovno življenje. To bi lahko pomenilo individualizirano in pozorno spremljanje s strani odraslih v sistemu, ki bi lahko mlademu nudili skrb, podporo in ki bi lahko mladega "potisnili", ko bi bilo to potrebno v procesu vključevanja in aktivnosti (Fyhn et al., 2021).

8.2.7 Povzetek

Za Norveško je značilno veliko število mladih NEET, ki imajo težave z duševnim zdravjem, in število mladih, ki opustijo srednješolsko izobraževanje. Oba dejavnika lahko skupaj z različnimi socialno-ekonomskimi dejavniki, kot je odraščanje v družini z nizkimi dohodki, prispevata k večjemu tveganju, da otroci in mladi na Norveškem končajo v skupini NEET (Meld. St. 32 (2020-21)).

Sklepamo lahko, da ukrepi za preprečevanje prihodnje izključenosti otrok in mladih na Norveškem ne smejo biti preveč splošni ne glede na to, ali naj bi bili namenjeni posameznemu otroku ali družini, saj se značilnosti in potrebe razlikujejo. Ukrepe za preprečevanje prihodnje izključenosti ter pomoč mladim, ki ne hodijo v šolo ali na delo, je treba izvajati na različnih ravneh; na ravni posameznika, skupine in skupnosti. Potrebni so prilagojeni in ustvarjalni ukrepi.

Ukrepi na različnih ravneh morajo odražati raznolikost različnih potreb, po možnosti že od zgodnjega otroštva, saj bodo nekateri dejavniki tveganja znani in opaženi že v zgodnjem otroštvu.

8.3 Mezo raven

V tem poglavju se osredotočamo predvsem na predstavitev primerov različnih vrst institucij, kot so javna in zasebna podjetja, socialni podjetniki in nevladne organizacije, ki ponujajo delovna mesta, delovno usposabljanje, tečaje in dejavnosti za pomoč in podporo NEET na Norveškem. Naš cilj je, da bodo predstavljene informacije, skupaj z dodatnimi informacijami, zbranimi z obiski nekaterih od njih ter dialogi z njimi med obiskom na Norveškem, zagotovile dovolj poglobljenih informacije, da bomo v okviru tega projekta in njegovih ciljev dodali nekaj novih idej v korist NEET skupine v Sloveniji.

V predstavitvah opisujemo tudi sistematično sodelovanje med različnimi deležniki. To lahko razumemo kot mrežo okoli NEET, ki je pripravljena, da se aktivira, ko je potrebno.

8.3.1 Norveška uprava za delo in socialno skrbstvo (NAV)

NAV ima tako občinske kot državne službe. Partnerstvo med občinami in centralno vlado je eden od glavnih ukrepov reforme NAV, katere cilj je uporabnikom omogočiti dostop do javnih storitev socialnega varstva. Reforma NAV je potekala med letoma 2006 in 2011.

Mladi, mlajši od 30 let, so prednostna ciljna skupina v okviru NAV. To pomeni, da morajo mladi, ki potrebujejo pomoč NAV za pridobitev zaposlitve ali dokončanje srednješolskega izobraževanja, prejeti temeljito in hitro razjasnitev svojega položaja in nadaljnje spremljanje s strani mladinskega nadzornika.

NAV v Stavangerju tesno sodeluje z različnimi delodajalci s ciljem, da posameznik dobi stalno zaposlitev. NAV ima pisarne v večini mest na Norveškem, ki ponujajo podobne storitve kot v Stavangerju.

Urad NAV poskrbi za splošno potrebo posameznika po pomoči in ponudi individualno prilagojeno nadaljnje ukrepanje s storitvami, ukrepi in instrumenti, ki so na voljo uradu. Potrebe posameznika so tiste, ki so podlaga za to, kakšna pomoč naj bi se nudila in se lahko nudi.

V skladu s 17. členom Zakona o socialnih storitvah je urad NAV dolžan zagotoviti pomoč in usmerjanje z dejavnostmi pomoči, kadar se domneva, da takšna potreba obstaja. Primer tega je lahko ozaveščevalno in motivacijsko delo za mlade, ki se izogibajo pomoči ali je sami ne poiščejo.

Mladi, ki želijo ali potrebujejo pomoč pri iskanju zaposlitve, so upravičeni do ocene potreb in po možnosti delovne zmožnosti (glej člen 14 a zakona o nacionalnih zaposlitvenih programih). Rezultat te ocene ureja pomoč, ki jo urad NAV nudi posamezniku. Morda so na primer potrebni in primerni ukrepi in instrumenti, kot so delovno usposabljanje/delovna praksa ali zaposlitveni klub. Mladi so lahko upravičeni do prejemkov kot sta nadomestilo za brezposelnost in nadomestilo za razbremenitev pri delu. Mladi so lahko upravičeni tudi do kvalifikacijskega programa, glej na primer 29. člen in naslednje člene Zakona o socialnih storitvah (NAV 2022).

V Prilogi 1 je pregled "Ukrepov in instrumentov za pridobitev zaposlitve" iz NAV. Večina kontaktnih oseb IPS (individualna namestitve in podpora pri delu) na Norveškem je zaposlenih pri NAV, ki so specializirani za IPS.

8.3.2 Individualna namestitev in podpora (IPS - Individual Job Support)

IPS je zaposlitvena rehabilitacija, integrirana z zdravljenjem oseb s hudimi duševnimi motnjami (bipolarna motnja, shizofrenija, depresija itd.) (Brinchmann et al., 2019). Metoda se uporablja na mednarodni ravni in temelji na raziskavah. Cilj pri IPS je najti običajna delovna mesta z rednim plačilom in delovnimi pogoji.

Na Norveškem je bila IPS preizkušena z osmimi pilotnimi projekti v sodelovanju med Direktoratom za zdravje ter Direktoratom za delo in socialno varstvo. To je bilo ovrednoteno s študijo učinkov, ki jo je leta 2016 izvedla družba Uni Research (Reme, Silje Endresen et al., 2016) in je pokazala, da je ta način dela tudi na Norveškem deloval bolje kot tradicionalne delovne rehabilitacije. Vendar pa je prehod s projekta na redno delovanje težaven, morda zlasti zato, ker zahteva tesno sodelovanje med zdravstvom in NAV. To so izzivi, ki so znani tudi od drugod po svetu.

Danes je na Norveškem v vseh okrožjih 58 strokovnjakov in kontaktnih oseb IPS (timi IPS), ki so običajno zaposleni pri NAV in zdravstvenih podjetjih.

IPS UNG (IPS Young, 16-30 let) je najnovejša pobuda in je skupna naloga Direktorata za zdravje ter Direktorata za delo in socialno varstvo. V nadaljevanju so navedeni vir in seznam nekaterih glavnih točk (IPSNOR, 2022; NAV, 2022)

- del pobude za vključevanje (pobuda za vključevanje mladih v delo in izobraževanje - vključuje različne deležnike), krepitev prizadevanj IPS in krepitev prizadevanj mladih v NAV
- ciljna skupina: osebe, mlajše od 30 let, z zmernimi do hudimi duševnimi motnjami in/ali težavami z zlorabo snovi, vključno z mladimi z zmanjšano delovno zmožnostjo/funkcionalnimi sposobnostmi
- cilj: da bi več mladih iz ciljne skupine dokončalo izobraževanje/pripravištvu in se vključilo v plačano delo
- pilotni projekt mora upoštevati isti okvir in smernice kot IPS na splošno.
- za zagotavljanje kakovosti dela se bo uporabljala lestvica kakovosti IPS za mlade
- preučiti bo potrebno, ali bo izobraževalni sektor povabljen k sodelovanju pri pobudi IPS za mlade

8.3.3 Inn på tunet ("Vstop na dvorišče")

"Inn på tunet" je nacionalni ukrep s skupno shemo odobritve in zagotavljanja kakovosti. Kmetije se lahko prijavijo in se kvalificirajo za odobritev kot partner v programu. Cilj programa "Inn på tunet" je predvsem pozitivno prispevati k zdravju, razvoju in dobremu počutju posameznega uporabnika. Ponudbe temeljijo na sodelovanju z vzgojno-izobraževalnim, izobraževalnim, zdravstvenim ali socialnim sektorjem in vključujejo dejavnosti, ki temeljijo na virih kmetije in kmetov.

Ponudbe so prilagojene vsem stopnjam in starostim na kmetijah, vključno z NEET. Večina storitev je namenjena vzgoji in izobraževanju, delu in usposabljanju za delo ter zdravju in oskrbi - tudi tu gre za preprečevanje izključenosti mladih (Inn på tunet 2022).

8.3.4 UngInvest Rogaland

Operacija, ki jo izvaja okrožni svet okrožja Rogaland. Podobni ukrepi so na voljo tudi v drugih okrožjih na Norveškem. Storitve je del socialne naloge preprečevanja izključenosti in osipa za skupino mladih. Ponudba je brezplačna in je namenjena mladim, ki niso vključeni v šolanje. UngInvest je program usposabljanja za mlade, stare od 16 do 24 let, ki se izvaja v okrožju in je usmerjen v prakso ter temelji na opolnomočenje (UngInvest, 2022).

"Cilj je zaposliti in zadržati mlade v srednjih šolah, da bi se več mladih kvalificiralo in postalo privlačnih za delo v prihodnosti. S pogovori, ki se osredotočajo na prednosti mladih, se gradijo zaupanja vredni odnosi, v katerih lahko vsak mladi izkoristi svoj edinstveni potencial. To prispeva k večjemu izvajanju, boljšim učnim rezultatom in mladim, ki postanejo aktivni državljani z zaposlitvijo in dobrim življenjem. Skozi vse šolsko leto poteka neprekinjen sprejem, zato bi moralo biti mogoče pridobiti mesto v nekaj dneh."

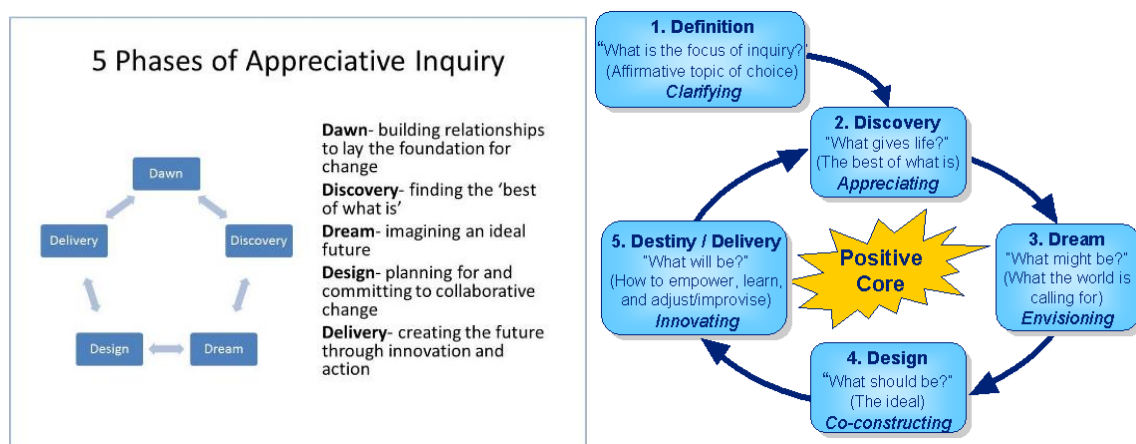
UngInvest želi pomagati mladim, da verjamejo vase in v svoje priložnosti. Skupaj z mladimi ustvarjajo pozitivne podobe prihodnosti - kjer so zaposleni, imajo lasten dohodek, družino - običajno življenje s čim višjo stopnjo zabave in dobrega počutja. Omogočene so prožne učne poti, ki so prilagojene stališčem in potrebam mladih (UngInvest, 2022).

Zavod tesno sodeluje z višjimi srednjimi šolami, uradi za poklicno usposabljanje in delo ter drugimi podpornimi službami kot so NAV, PPT (Javna pedagoško-psihološka služba) in OT

(Javna služba za spremljanje mladih, starih od 15 do 24 let). "Usklajena prizadevanja so učinkovita, še posebej, če vključujejo mlade, starše in partnerje na pristen, proaktiven in ljubeč način z visokimi pričakovanji glede tega, kaj lahko dosežemo." (UngInvest, 2022)

V Prilogi 2 na kratko opisujemo "model poizvedovanja o vrednotenju" (Appreciate inquiry model - AI). Model se v projektu UngInvest uporablja kot osnovno načelo za sodelovanje med učitelji in učenci. Po navedbah UngInvesta ne delujejo kot šola temveč kot "ukrepi za razvoj in usposabljanje".

Ilustracije modela AI

(Positive Psychology 2022)

8.3.5 TAFU Rogaland

Projekt sodelovanja med NAV Rogaland, Kriminalomsorgen Region Southwest (kriminalno skrbstvo), občinama Stavanger in Sandnes in okrožno občino Rogaland za obsojene moške od 18 do 40 let. TAFU Rogaland uporablja dva glavna stebra modela KrAmi Malmö: pedagogiko posledic in sodelovanje pri upravljanju.

Glavna strategija je tesno sodelovanje med občinami, službami za prestajanje kazni, organi za usposabljanje in NAV. Cilj je, da se uporabniki vključijo v stalno zaposlitev ali izobraževanje. Uporabniki so deležni tudi spremljanja v prostem času z organiziranimi dejavnostmi ter spodbujanja za samostojno aktivno preživljanje prostega časa na dolgi rok. Obstaja možnost ločenega prostora za vadbo in prostočasne dejavnosti, ki je osvobojen vpliva prejšnjih socialnih krogov (TAFU- Rogaland, 2022).

8.3.6 Služba za spremljanje (OT - Oppfølgingstjenesten)

OT (javna služba za spremljanje za mlade, stare od 15 do 24 let) pomaga vsem mladim, starim od 15 do 24 let, ki imajo težave z mladoletniškim pravosodjem in se ne šolajo na višji stopnji srednješolskega izobraževanja. OT tesno sodeluje z NAV in je prisotna na vseh višjih srednjih šolah v Rogalandu, ima pa tudi svojega koordinatorja OT za mlade pri UngInvestu.

OT nudi svetovanje in pomoč pri iskanju priložnosti, ki so primerne za posameznika v situacijah, kot so odklonitev javnega šolanja, odločitev za enoletni odmor (*gap year*), odložitev vpisa za šolsko mesto ali vajeništvo ali zapustitev šole ali vajeništva (Rogaland fylkeskommune, 2022).

8.3.7 Komisija za izključevanje (občina Stavanger)

Komisijo za izključevanje je leta 2021 ustanovil župan občine Stavanger. Komisija je preučila, kako je izključenost vplivala na mlade, stare od 13 do 25 let, in kako se lahko Stavanger kot lokalna skupnost bori proti njej zdaj in po posledicah pandemije. Delo se je končalo leta 2022, potem ko sta bili predloženi dve področni poročili.

Nekatere ugotovitve so bile izpostavljene v vmesnem poročilu 2 o izključenosti:

"Mladi, ki jim grozi izključenost, imajo pogosto kompleksne potrebe. To so mladi, ki živijo v naših skupnostih in odraščajo z izkušnjami, kot so zanemarjanje, ustrahovanje ter izključenost iz šole, dela in družbenih skupnosti. Potrebujejo skupnost, v kateri so sprejeti in priznani takšni, kot so. Če želimo preprečiti izključenost mladih, so potrebne korenite spremembe za boljše usklajevanje in sodelovanje ter boljše obveščanje o vseh dobrih ukrepih, ki jih je mogoče ponuditi. Zaključek: današnja družba ne izkorišča virov mladih, premalo se stori za vključevanje tistih, ki izstopajo, sistem podpore pa ni dovolj dobro usklajen. Posledica tega so precejšnji stroški tako za posameznike kot za družbo."

Priporočila Komisije za preprečevanje izključenosti v Stavangerju:

- prizadevanja za ublažitev posledic dejavnikov tveganja za izključenost.
- zgodnje odkrivanje tveganja za izključitev in zgodnje ukrepanje v osnovni šoli.

- ukrepi za boljše dokončanje srednje šole.
- večje možnosti v poklicnem življenju.
- prizadevanja za večjo udeležbo mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (skupina NEET).
- raziskovalna prizadevanja, usmerjena v izključenost mladih (Skupnost Stavanger, 2022)¹.

8.3.8 Divje ceste (Ville veier)

Družba Ville Veier je neprofitna organizacija s socialnim namenom ter odobreni izvajalec usposabljanja za pripravo na delo (ukrepi AFT), kjer je NAV organ prosilec. Cilj udeležencev je dokončanje srednješolskega izobraževanja, visokošolskega izobraževanja ali zaposlitve. S tem se preprečuje trajna izključenost med mladimi.

Ville Veier v Stavangerju ponuja delovno usmerjen ukrep za mlade odrasle, ki so zaradi različnih razlogov izpadli iz izobraževanja in zaposlitve. Kot metoda se uporabljajo gledališki in umetniški predmeti z nameni, ki spodbujajo zdravje, skupaj z natančnim individualnim spremljanjem, da bi okrepili duševno zdravje in življenjske spretnosti udeležencev.

Koncept in metoda združujeta ustvarjalno delo z natančnim individualnim vodenjem in spremljanjem v daljšem časovnem obdobju. V preteklih letih je bilo v sodelovanju s strokovnjaki in pedagogi s področja umetnosti in kulturnega življenja v Stavangerju pripravljenih več profesionalnih produkcij z javnimi predstavami.

Ville Veier predstavlja inovativno prakso v norveški družbi blaginje na stičišču inovacij, umetnosti in zdravja, z zelo dobrimi rezultati. V letih 2017-2020 je Ville Veier sklenil raziskovalno sodelovanje z NTNU (Norveška univerza za znanost in tehnologijo), ki delo Ville Veier opisuje kot pionirsko delo v norveškem kontekstu (Ville veier, 2022).

8.3.9 Rdeči križ - nacionalna in lokalna nevladna organizacija

Skupnostna služba "Fellesverket" je nacionalna pobuda za mlade med 13. in 25. letom starosti, ki jo vodi organizacija Rdeči križ. Danes obstaja 16 podobnih "Fellesverketov", ki so razporejeni v 13 mestih po vsej Norveški. Med drugim so v Oslu, Bergnu, Trondheimu, Tromsøju in Stavangerju.

¹ <https://www.stavanger.kommune.no/samfunnsutvikling/prosjekter/utenforslagskommisjonen/>

preseNEETi se

Fellesverket je fizično zbirališče, kjer lahko vsi mladi, ne glede na socialni ali ekonomski status, sodelujejo v različnih dejavnostih, ki so brezplačne. V njihovih prostorih se lahko mladi družijo z vrstniki, igrajo igre, dobijo pomoč pri domačih nalogah in se udeležijo usposabljanja za delo. Skupnostno službo vodijo odrasli prostovoljci, ki se skupaj z mladimi vključujejo v različne dejavnosti.

Namen organizacije Fellesverket je preprečiti odtujenost mladih odraslih. Rdeči križ meni, da je brezplačna ponudba pomemben in primeren ukrep za pomoč mladim odraslim, da imajo fizični prostor za srečanja, kjer lahko v družbi vrstnikov in varnih odraslih doživljajo povezanost, mojstrstvo in razvoj. (Røde kors, 2022)

8.3.10 Zelena nega in zeleno delo na kmetijah

Fundacija ekološke kmetije Ullandhaug je neprofitna fundacija z namenom spodbujanja ekološkega razmišljanja, znanja in načina življenja z ustanavljanjem in razvijanjem mest za srečanja in dejavnosti za socialne, kulturne in poslovne pobude v povezavi s pridelavo, proizvodnjo in prodajo ekoloških in zdravih živil v trajnostnem okolju.

V sodelovanju z NAV in občino Stavanger ima kmetija 15 mest za delovno usposabljanje, predvsem oseb z duševnimi motnjami, pri katerih je cilj, da se vključijo v običajno delo. Imajo tudi nekaj delovnih mest za trajno prilagojene ukrepe, v sodelovanju z občino Stavanger pa imajo do 4 pripravništva za invalide. Osredotočenost na strategije spoprijemanja obvladovanje, ki temeljijo na osnovnem spoštovanju in priznavanju posameznega človeka, je njihova temeljna vrednota (NAV Grønt arbeid 2022).

8.3.11 Metropolis - kulturni center in prizorišče brez drog za mlade

V njem so plesni in glasbeni studio, velika dvorana, ki sprejme do 300 gledalcev, sejne sobe, organizacijske pisarne in kavarna za mlade v Stavangerju, stare od 16 do 23 let. V njem se vse leto redno odvijajo dogodki brez drog, kot so koncerti in delavnice. Upravlja ga občina Stavanger.

- Metropolis je kulturni center za mlade, ki se nahaja na ulici Nytorget v Stavangerju.
- Ima prostore in opremo za različne dejavnosti.
- Mladi oblikujejo dejavnosti hiše v skladu s svojimi potrebami.
- Sodelovanje uporabnikov je osrednjega pomena tako pri načrtovanju kot pri delovanju hiše.

- Večina ponudbe je brezplačna (skupnost Stavanger, 2022)²

8.3.13 Misija Cerkev v mestu (Kirkens Bymisjon)

"Kirkens Bymisjon" je nacionalna organizacija z lokalnimi pobudami (tudi v Stavangerju).

Ponuja

- delovna mesta/delovno usposabljanje s prilagodljivimi delovnimi rutinami za osebe NEET
- organizira prostovoljce, ki spremljajo in motivirajo NEET (Valves - "Person to thrust")
- različne druge dejavnosti, vključno z dejavnostmi v prostem času (Kirkens bymisjon, 2022)

8.3.14 Zasebna podjetja v sodelovanju z NAV

Supervizor NAV, ki je odgovoren za osebno spremljanje svoje stranke/mladostnika, tesno sodeluje z delodajalci v različnih panogah, ki se želijo preizkusiti v zaposlovanju mladih z izzivi. Zaposleni pri NAV imajo med delom tesen dialog tako z mladimi kot z njihovim delodajalcem.

Sedem primerov podjetij na območju Stavanger - Sandnes, ki sodelujejo z NAV; šest od njih je zasebnih podjetij, eno pa javno.

Ime podjetja	Področje
Power Forus	Računalniki, gospodinjski aparati in elektronika
Brustadbua	Pekarna
REMA 1000	Supermarket
Dynamo Logistikk	Skladiščenje, logistika, prevozništvo
Finn Midbøe	Vodovod

² <https://www.stavanger.kommune.no/kultur-og-fritid/ungdom-og-fritid2/metropolis/#kulturhus-for-ungdom-dette-inneholder-metropolis>

preseNEETi se

Motor Forum Stavanger	Avtomobilska delavnica in skladiščenje pnevmatik
Triade Barnehage	Občinski vrtev

Ponudbe delodajalca: Mentorstvo in usmerjanje, usposabljanje / vajenec, plača (plačuje NAV) do zaposlitve pod normalnimi pogoji, sodelovanje z NAV pri individualnih prilagoditvah in ukrepih na delovnem mestu.

8.4 Makro raven

8.4.1 Norveško in EU razumevanje NEET ter programov in ukrepov za zadovoljevanje njihovih potreb

Kolikor nam je znano, ni bistvenih razlik med norveškim in evropskim razumevanjem značilnosti in potreb NEETS. Znano je tudi, da Norveška na večini področij deluje skladno z EU, vključno z razvojem politik in programov v zvezi z NEET.

Kljub temu bodo obstajale nacionalne razlike v prednostnih nalogah, ravni ukrepanja in vrsti ukrepov, ki so po našem mnenju povezane z nacionalnimi spremenljivkami (v vseh državah EU in na Norveškem), kot so

- razlike v nacionalnih virih in gospodarstvu,
- politično vodstvo z neenakostjo med konservativnimi in socialdemokratskimi prednostnimi nalogami,
- tradicionalne nacionalne vrednote, ki temeljijo na zasebni in javni odgovornosti za državo blaginje,
- stopnja tradicije sodelovanja v prostovoljnem delu v vsaki državi.

Zato smo se odločili, da najprej in predvsem zagotovimo niansirano sliko norveškega razumevanja značilnosti in potreb NEET ter norveškega razvoja politik in programov za izpolnjevanje teh potreb.

8.4.2 Ustrezna politika in raziskave na Norveškem v kontekstu

Na Norveškem je sedanja vlada spomladi leta 2021 parlamentu predstavila obvestilo 32 (Rapp.st, 2020-21) "Nihče zunaj - celovita politika za vključitev več ljudi v delovno življenje in družbo" (Ministrstvo za delo in socialno vključenost, 2021).

V uradnem obvestilu so opisani različni razlogi, zakaj ljudje na Norveškem izstopajo iz šole, dela in družbe, ter predlagani ustrezni ukrepi za kratkoročno in dolgoročno preprečevanje izključenosti za celotno prebivalstvo.

Čeprav vsebina bele knjige zajema celotno prebivalstvo Norveške, je to pomemben dokument v zvezi s pridobivanjem pregleda nad tem, kako si bo Norveška na nacionalni ravni prizadevala za preprečevanje in soočanje z izzivi, povezanimi z mladimi NEET na Norveškem.

Obvestilo se med drugim nanaša na različna osrednja področja, ki bodo pomembna za nadaljnji razvoj in krepitev prizadevanj, povezanih s preprečevanjem izključenosti v prihodnjih letih. Nekatera od njih bodo lahko pomagala zadovoljiti potrebe mladih NEET v sedanjosti, hkrati pa bodo preventivna za razvoj mladih NEET v prihodnosti.

Osrednja področja politike, ki jih je v tem kontekstu mogoče izpostaviti, so:

- zgodnje ukrepanje za ranljive otroke in mladostnike,
- preprečevanje revščine in izključenosti otrok in mladostnikov,
- krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov,
- preprečevanje osipa v šoli in prekinitve srednješolskega izobraževanja,
- vključevanje mladih v poklicno življenje in družbo.

Osrednja področja se dobro ujemajo z značilnostmi, vzroki in potrebami mladih NEET na Norveškem, ki so v tem poročilu predstavljeni na mikroravni.

Da bi spodbudili in olajšali prihodnje raziskave, ki podpirajo zgoraj navedena prednostna področja, lahko univerze in druge raziskovalne skupine zaprosijo za gospodarska nepovratna sredstva za različne raziskovalne projekte prek norveškega raziskovalnega sveta.

preseNEETi se

Primer je razpis za finančno podporo za skupne projekte za izvajanje na znanju temelječih ukrepov za otroke, mlade in družine (Research Council of Norway, 2022). Za ta namen/projekt je bilo dodeljenih 8 do 10 milijonov NOK, projekt pa bo trajal od 2 do 4 leta.

Namen razpisa tega programa je spodbuditi raziskave, ki lahko prispevajo k dobremu in ustreznemu znanju in praksam, da se okrepijo storitve, ki so na voljo otrokom, mladostnikom in družinam, ter pokažejo, kako se lahko storitve izvajajo v praksi. To lahko neposredno ali posredno podpira eno ali več zgoraj navedenih prednostnih področij. Prijavitelji so bili spodbujeni k sodelovanju pri projektih, vključno s sodelovanjem z nevladnimi organizacijami.

V Prilogi 3 je pregled različnih raziskovalnih projektov v akademskih krogih na Norveškem, ki neposredno ali posredno zadevajo skupino NEET.

8.4.3 Osrednja področja nacionalne politike

V nadaljevanju bo na podlagi zgornjih področij na kratko predstavljeno, kaj Norveška počne ali namerava storiti za preprečevanje ter izpolnjevanje potreb in izzivov, povezanih z mladimi NEET na Norveškem.

8.4.3.1 Zgodnje ukrepanje za ranljive otroke in mlade

Januarja 2022 je začela veljati reforma varstva otrok imenovana tudi reforma vzgoje. Reforma otroškega varstva ima politične korenine v predlogu 73 L (2016-2017) pri Ministrstvu za otroke in družino ter v 354 L (2016-2017) odbora za družino in kulturo v parlamentu (Stortinget, 2022).

Namen reforme socialnega varstva otrok je izboljšati storitve socialnega varstva otrok na Norveškem s krepitvijo dela na področju zgodnjega posredovanja in preventivnega dela za ranljive družine ter z boljšo prilagoditvijo pomoči, ki jo zagotavlja, potrebam posameznega otroka in družine. Osrednja področja reforme socialnega varstva otrok so naslednja: v ospredju morajo biti otrokove potrebe, potrebna je jasna delitev dela med osrednjo in lokalno upravo ter krepitev kompetenc zaposlenih za boljše izpolnjevanje potreb otrok in družin. Zgodnja prizadevanja za izboljšanje vzgoje otrok ter zagotavljanje potrebne in prilagojene pomoči družinam so pomemben prispevek k preprečevanju prihodnje izključenosti te skupine otrok in mladostnikov (Bufdir, 2022).

8.4.3.2 Preprečevanje revščine in izključenosti otrok in mladih

Za preprečevanje izključenosti otrok in mladih zaradi socialno-ekonomskih razmer na Norveškem obstajajo različne vladne sheme nepovratnih sredstev, v katerih lahko prostovoljne organizacije, občinske službe in zasebni akterji zaprosijo za sredstva. Nepovratna sredstva se uporabljajo za zagotavljanje, da so ranljivi otroci in mladi, ne glede na finančno stanje in

socialni položaj staršev, lahko vključeni v prostočasne dejavnosti in se udeležujejo srečanj enako kot drugi otroci in mladi (Ministrstvo za otroke in družino).

V letu 2021 je bilo v državnem proračunu za postavko "Nacionalna shema nepovratnih sredstev za vključevanje otrok in mladih" namenjenih 436,6 milijona NOK (Bufdir, 2022). Shema nepovratnih sredstev podpira širok nabor ukrepov. Prednost imajo zlasti počitniške in prostočasne dejavnosti, izposojevalnice ter kvalifikacijski ukrepi, kot so poletna delovna mesta in usposabljanje za delo za ranljive otroke in mlade. Shemo upravlja norveški direktorat za otroke, mladino in družino.

8.4.3.3 Krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov

Spomladi leta 2020 je Storting sprejel "Eskalacijski načrt za duševno zdravje otrok in mladostnikov (2019-24)", ki je del predloga 121 S (2018-2019). Načrt vključuje več ukrepov za krepitev zdravja, preventivo in zdravljenje, namenjenih otrokom in mladostnikom, starim od 0 do 25 let. Namen načrta je zagotoviti, da bo več otrok in mladostnikov imelo dobro duševno zdravje in kakovost življenja ter pomagati, da bodo vsi otroci in mladostniki, ki potrebujejo zdravstveno usmerjeno oskrbo, tega deležni.

Glavni cilji v obdobju načrtovanja (2019-24) vključujejo:

- Ukrepe za podporo družin z otroki in mladostniki, ki imajo težave in motnje v duševnem zdravju je treba izvajati že v zgodnji fazi.
- Več mladih s težavami in motnjami v duševnem zdravju se mora ob ugotovitvi izključenosti hitro vključiti v izobraževanje, dejavnosti in delo.
- Otroci in mladostniki s težavami in motnjami v duševnem zdravju morajo biti deležni pomoči, prilagojene njihovim potrebam in željam, njihov glas pri obravnavi pa mora biti slišan.

8.4.3.4 Preprečevanje osipa in prekinitve šolanja na višji stopnji srednješolskega izobraževanja

Spomladi leta 2021 je bil predstavljen predlog št. 21 (2020-2021) z naslovom "Reforma zaključevanja šolanja - z odprtimi vrati v svet in prihodnost" (Ministrstvo za izobraževanje in raziskave (2021)), katerega cilj je, da do leta 2030 9 od 10 dijakov na Norveškem zaključi in uspešno opravi srednješolsko izobraževanje. Na ta način je treba preprečiti izključenost mladih v prihodnosti.

Nekateri predlogi vključujejo:

preseNEETi se

- uvedba dolžnosti okrožnih organov, da bolj sistematično in preventivno delajo z učenci, pri katerih obstaja tveganje, da ne bodo uspešno opravljali predmetov v srednji šoli ter da šolam zagotovijo več sredstev v obliki finančnih sredstev in večje usposobljenosti.
- uvedba obveznosti okrožnih organov, da imajo prehodno službo, namenjeno učencem, ki so se priselili in imajo šibko jezikovno znanje ali učne težave, da bi jim pomagali dokončati in uspešno opraviti srednješolsko izobraževanje.
- zagotoviti več usposabljanja za učence, ki so manj uspešni, kar pomeni, da so učenci, ki so neuspešni pri predmetih, upravičeni do več usposabljanja pri predmetih, pri katerih imajo težave, česar danes nimajo.
- uvesti pravico do vajeništva ali enake ponudbe za dijake, ki ne dobijo vajeništva v podjetju, da bi zagotovili napredovanje v procesu usposabljanja.

Nadaljevati "družbeno pogodbo za več vajeništva" (KS), ki je sistematično sodelovanje med trgom dela, okrožnimi oblastmi in nacionalnimi organi za povečanje števila odobrenih vajeniških mest za dijake v javnih in zasebnih podjetjih. Ministrstvo za izobraževanje in raziskave v sporočilu za javnost z dne 28. 3. 2022 napoveduje, da bo v obdobju 2022-26 okrožni občini dodelilo 370 milijonov NOK, da bi omogočilo nadaljevanje projekta sodelovanja za več vajeništva v prihodnjih letih (Ministrstvo za izobraževanje, 2022).

8.4.3.5 Vključevanje mladih v delovno življenje in družbo

Leta 2017 je vlada okrepila prizadevanja za mlade v upravi za delo in socialno skrbstvo, skrajšano NAV, s ciljem vključiti več mladih, mlajših od 30 let, v izobraževanje, delo ali drugo dejavnost. To pomeni, da so bili lokalni uradi NAV na Norveškem okrepljeni s strokovnim znanjem in finančnimi sredstvi, da bi lahko vzpostavili interdisciplinarne mladinske skupine, ki bi delale izključno z mladimi, mlajšimi od 30 let (Meld. St. 32 (2020-2021)).

Vrednotenje, ki ga je izvedel Fafo (2020:19), kaže, da uradi po mladinski pobudi delujejo bolj sistematično, da bi aktivirali mlade, ki so se obrnili na NAV, in da 93 odstotkov mladih danes prejme ponudbo NAV v osmih tednih.

Ukrepi, ki jih je vlada do zdaj izvedla zaradi povečanih prizadevanj mladih, vključujejo:

- ukrepi usposabljanja za vključevanje mladih v usposabljanje ali delovno življenje,
- digitalni ukrepi za spremljanje, vključno z digitalnim načrtom dejavnosti, ki ga tako vodja kot mladi uporabljajo kot delovno orodje v procesu k dejavnosti.
- subvencije za delodajalce, ki mladim do 30. leta starosti ponujajo poletna delovna mesta.

preseNEETi se

- usposabljanje na delovnem mestu v kombinaciji z mentorjem.
- subvencije za vključevanje za delodajalce, ki zaposlujejo mlade, mlajše od 30 let.

V sporočilu za javnost z dne 6. 10. 2022 (Ministrstvo za delo in socialno vključevanje, 2022) je navedeno, da bo vlada v državnem proračunu za leto 2023 dala prednost mladim brez dela in izobraževanja. Vlada bo zato predlagala dodelitev 175 milijonov NOK za uvedbo novega jamstva za mlade pod okriljem NAV. Med drugim bodo nepovratna sredstva porabljena za zaposlitev bistveno večjega števila nadzornikov v uradih NAV, da bi mladim do 30. leta starosti, ki potrebujejo pomoč pri iskanju zaposlitve, zagotovili zgodnje ukrepanje in skrbno spremljanje, dokler bo to potrebno.

Da bi spodbudili zasebne organizacije k razvoju novih ukrepov in metod za aktiviranje in usposabljanje oseb, ki so slabo ali sploh niso povezane s trgom dela, ter prispevali k večjemu socialnemu podjetništvu z namenom ustvarjanja novih rešitev družbenega problema, trenutno obstajajo naslednje vladne sheme nepovratnih sredstev (Ministrstvo za delo in socialno vključevanje), iz katerih lahko organizacije in podjetja zaprosijo za finančno podporo:

- nepovratna sredstva za aktivacijo in delovno usposabljanje pod okriljem prostovoljnih organizacij
- subvencije za socialno podjetništvo in socialne podjetnike

V letu 2021 je bilo v državnem proračunu namenjenih 60 milijonov NOK za "Subvencije za aktivacijo in delovno usposabljanje" (NAV, 2022) in 17 milijonov NOK za "Subvencije za socialno podjetništvo in socialne podjetnike". Norveška uprava za delo in socialno varstvo (NAV, 2022) upravlja shemo v imenu države.

Ciljna skupina za nepovratna sredstva za aktivacijo in usposabljanje za delo so osebe, ki so zelo oddaljene od trga dela in ki so v nekaterih primerih socialno izključene. Mednje spadajo begunci in priseljenci, ogroženi mladi, starši samohranilci, brezdomci, osebe s težavami z zlorabo snovi in osebe s težavami v duševnem zdravju.

Pri projektu "Subvencije za socialno podjetništvo in socialne podjetnike" je glavni cilj ustvarjanje in razvijanje novih rešitev za družbene probleme. Rešitve naj bi koristile socialno in prikrajšanim ljudem na Norveškem ter tako preprečevale izključenost in izrinjenost iz družbe.

8.5 Povzetek

Na Norveškem sta tako v javnih organizacijah kot v številnih zasebnih podjetjih razširjena duh prostovoljstva in želja po prispevanju, tudi ko gre za ranljive mlade.

Na Norveškem obstaja nenavadno obsežna mreža nevladnih organizacij, med katerimi jih precej veliko najde smisel v zagotavljanju različnih storitev mladim v okviru svojih dejavnosti.

Široko sodelovanje med različnimi organizacijami v javnem sektorju (vključno z organi in raziskovalnimi ustanovami), zasebnem sektorju in med različnimi vrstami nevladnih organizacij na Norveškem je vsekakor pomemben ključ za razumevanje razmeroma nizke stopnje NEET na Norveškem.

Mikroraven

Ukrepi na različnih ravneh morajo odražati raznolikost različnih potreb, po možnosti od zgodnjega otroštva naprej, saj bodo nekateri dejavniki tveganja znani in opaženi že v zgodnjem otroštvu.

Mezzo raven

NAV se je razvil v predstavnika organov na srečanjih z mladimi, tako da imajo mladi kam iti in so upravičeni do individualnega spremljanja s strani ene osebe (ta oseba jih po potrebi poveže tudi z drugimi). Oseba NAV, s katero se mladi srečujejo, je posebej usposobljena za nadzor, usmerjanje in pomoč na širši ravni, ima pa tudi mrežo znotraj in zunaj NAV, s katero sodeluje, vključno z zdravstvenim osebjem, delodajalci, nevladnimi organizacijami in socialnimi podjetniki.

NAV delodajalcem ponuja nadomestilo, da v zaposlitev sprejmejo mlade, ki bi sicer težko našli delo. Velja pravilo, da delodajalec v času sodelovanja z NAV ne sme imeti stroškov za plače.

Makro raven

Namen reforme socialnega varstva otrok je bil izboljšati storitve socialnega varstva otrok na Norveškem s krepitvijo dela na področju zgodnjega posredovanja in preventivnega dela za ranljive družine ter z boljšo prilagoditvijo pomoči, ki jo zagotavlja, potrebam posameznega otroka in družine. To na Norveškem velja za preventivni in pomemben ukrep, ki je tudi družbeno-ekonomsko koristen.

preseNEETi se

Na Norveškem potekajo obsežne raziskave v zvezi z zdravjem in blaginjo, delom in učenjem, ko gre za otroke in mlade, tudi tiste, ki so NEET. Financirajo jih norveški organi, rezultati raziskav pa se uporabljajo za pridobivanje prispevkov k oblikovanju strategij in ukrepov ter nato za njihovo izvajanje na nacionalni in občinski ravni.

Načrti za prihodnost na Norveškem

Ukrepi za preprečevanje izključenosti otrok in mladih na Norveškem v prihodnosti ne smejo biti presplošni, ne glede na to, ali so namenjeni posameznemu otroku ali družini, saj se značilnosti in potrebe razlikujejo. Ukrepe za preprečevanje prihodnje izključenosti ter pomoč mladim, ki ne hodijo v šolo ali na delo, je treba izvajati na različnih ravneh, in sicer na ravni posameznika, skupine in skupnosti. Potrebni so prilagojeni in ustvarjalni ukrepi.

Na Norveškem se je sčasoma razvila zakonodaja, ki daje pravice mladim, ki ne delajo in se ne šolajo, ter jim zagotavlja prilagojeno pomoč. Zdaj se načrtujejo novi ukrepi, ki bodo mladim zagotovili pravico do vajeništva ali podobnih priložnosti, da ne bi izpadli iz področja uporabe, ker jim po končanem poklicnem izobraževanju ne bi bilo ponujeno vajeništvo.

8.6 Seznam literature

- Aamodt, I (2022). Norway among the countries with the lowest NEET share in Europe. Retrieved from: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen/artikler/norge-blant-landene-med-lavest-neet-andel-i-europa>
- Anvik, C. H., & Gustavsen, A. (2012). Don't let me go! Young people, mental health problems, education and work.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B., & Hvinden, B. (2014). Child welfare in Norway 1990- 2010. A longitudinal study
- Bania, EV; Eckhoff, C; Kvernmo, S (2019). *Not engaged in education, employment or training (NEET) in an Arctic sociocultural context: the NAAHS cohort study*. BMJ Open. doi:10.1136/bmjopen-2018-023705

preseNEETi se

- Barth, E., Schøne, P., & Simson, K. V. (2016). *The relationship between skills from lower secondary school and skills in the PIAAC survey*. Spotlight on Working Life, 33(4), 349-359.
- B. Brinchmann, T. Widding-Havneraas, M. Modini, M. Rinaldi, C. F. Moe, D. McDaid, A-L. Park, E. Killackey, S. B. Harvey, A. Mykletun. (2019) A meta-regression of the impact of policy on the efficacy of individual placement and support. *Acta Psychiatrica Scandinavica* Volume 141, Issue 3 p. 206-220. <https://doi.org/10.1111/acps.13129>
- Birkelund, G. E., Hermansen, A. S., & Evensen, Ø. (2010). School segregation – a problem? Student composition, dropout rates and grades in the Oslo school.
- Bonneux, L. (2007). From evidence-based bioethics to evidence based social policies. *European Journal of Epidemiology*, 22(8), 483-485.
- Brekke, I. (2014). Long-term labour market consequences of dropping out of upper secondary school: Minority disadvantages? *Acta Sociologica*, 57(1), 25-39
- Dæhlen, M., & Rugkåsa, M. (2018). Early school leaving in the care population—Differences by country of origin. *Child & Family Social Work*, 23(4), 717-725
- EUROSTAT (2021) https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_en
- EUROSTAT (2022). *Young people neither in employment nor in education and training (NEET), by sex and age - annual data*. Taken from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_neet_a/default/table?lang=en
- EUROFOND (2021) <https://www.eurofound.europa.eu/publications/annual-report/2022/living-and-working-in-europe-2021>
- Fafo (2020) <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/tid-for-aktivering>
- Fyhn et al. (2021) <https://app.cristin.no/results/show.jsf?id=1926962>

preseNEETi se

- Fra offer til kriger. Retrieved November 4, 2022 from: <https://offertilkriger.no/om-oss/>
- Hansen et al (2020) <https://www.bufdir.no/en/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005246>
- Hyggen (2010) <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/3325>
- Inn på tunet – NA Norge. Retrieved November 4, 2022 from: <https://innpatunet.no/>
- IPSNOR. *IPS ung*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://ipsnor.no/ips/opplaeringspakke/ips-ung/>
- Kirkens bymisjon. *Stavanger*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://kirkensbymisjon.no/byer-og-steder/stavanger/>
- Ks. *New social contract for more apprenticeships in 2022-2026*. Retrieved May 22. October 2022 from <https://www.ks.no/fagomrader/arbeidsgiverpolitikk/kompetanse-og-rekruttering/ny-samfunnskontrakt-for-flere-lareplasser-2022-2026/>
- Markussen, E. (2014). *Education pays off. On competence from upper secondary school and transition to education and work nine years after completing primary school in 2002*.
- Moshuus, G. H., Ask, T. S., Bordevich, K., Bunting, M., Gulløy, E., Halvorsen, T. A., Sverni, T. W. & Tjelta, T. (2019). *Inactive youth - one of the greatest challenges of our time. Final report (2015 – 2018)*. FARVE-Fondet, NAV, Knowledge Department
- NAV. *IPS ung – individuell karrierestøtte*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.nav.no/ips-ung>
- NAV. *Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret-navs oppfølging av ungdom*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/for-kommunen/barn-og-unge2/retningslinjer-for-samarbeid-mellom-barneverntjenesten-og-nav-kontoret/4.2-navs-oppfolging-av-ungdom>

preseNEETi se

- NAV. *Grønt arbeid*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.nav.no/gront-arbeid>
- Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). (2021). Child poverty. Available from: https://www.bufdir.no/statistikk_og_analyse/barnefattigdom/#/110
- Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). Child welfare reform. Retrieved October 22, 2022 from: <https://ny.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/barnevernsreformen/hva-er-barnevernsreformen/>.
- Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). *Awards 2021*. Retrieved October 22, 2022 from: https://bufdir.no/Tilskudd/Se_hvem_som_har_fatt_tilskudd/Barn_og_unge/lavinntekt/tidelinger_2021/.
- NRK. *Unemployment*. Retrieved October 28, 2022 from: <https://www.nrk.no/nyheter/arbeidsledighet-1.12013333>
- Hub. Grants for activation and work training for 2022. Retrieved May 22. October 2022 from <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/tilskudd-gjennom-nav/nyheter/tilskudd-til-aktivisering-og-arbeidstrening-for-2022>
- Hub. Grants for social entrepreneurs and social entrepreneurship for 2023. Retrieved May 22. October 2022 from <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/tilskudd-gjennom-nav/nyheter/tilskudd-til-sosiale-entreprenorer-og-sosialt-entreprenorskap-for-2016>
- OECD (2018). *Investing in Youth: Norway*. Retrieved from: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/investing-in-youth-norway_9789264283671-en;jsessionid=ZZICWBTPcHnweGpLb9QcGsWi.ip-10-240-5-27
- OECD (2022) Better Life Index (BLI) – Norway and Slovenia. Retrieved October 24, 2022 from <https://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/norway/>
<https://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/slovenia/>

preseNEETi se

- OECD Economic snapshots - Norway and Slovenia. Retrieved October 24, 2022 from <https://www.oecd.org/economy/norway-economic-snapshot/>
<https://www.oecd.org/economy/slovenia-economic-snapshot/>
- Positive Psychology. *What Is Appreciative Inquiry?* Retrieved November 4, 2022 from: <https://positivepsychology.com/appreciative-inquiry/>
- Rasalingam, A., Brekke, I., Dahl, E., & Helseth, S. (2021). *Impact of growing up with somatic longterm health challenges on school completion, NEET status and disability pension: a populationbased longitudinal study* BMC Public Health, 21(1).
- Reme, Silje Endresen; Monstad, Karin; Fyhn, Tonje; Øverland, Simon; Ludvigsen, Kari; Sveinsdottir, Vigdis; Løvvik, Camilla; Lie, Stein Atle (2016) *Effektevaluering av Individuell jobbstøtte (IPS): Sluttrapport*. (Research report- NORCE) Uni Research. <https://hdl.handle.net/1956/15564>
- Rogaland fylkeskommune, 2022 (<https://www.rogfk.no/vare-tjenester/skole-og-utdanning/ppt-og-oppfolgingstjenesten/oppfolgingstjenesten-ot/>)
- Røde kors. *Fellesverket - aktivitetshus for ungdom*. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.rodekors.no/tilbudene/fellesverket/>
- Stavanger commune. Metropolis. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.stavanger.kommune.no/kultur-og-fritid/ungdom-og-fritid2/metropolis/#kulturhus-for-ungdom-dette-inneholder-metropolis>
- Stavanger kommune. Utenforslagskommissjonen. Retrieved November 4, 2022: <https://www.stavanger.kommune.no/samfunnsutvikling/prosjekter/utenforslagskommissjonen/>
- Store Norske Leksikon – “Velferdsstat” (Welfare state). Retrieved October 24, 2022 from <https://snl.no/velferdsstat>
- Strand, A. H., Grønningsæter, A. B., Holte, J.H and Nielsen, R. A. (2020). *Time for activation. Evaluation of strengthened youth efforts in NAV*. (Fafo Report 2020:19) Fafo

preseNEETi se

Research Foundation. <https://fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/tid-for-aktivering>

- Suren, P. Wang, M.W., Lund, M., Brandlistuen, R. E., Bye, E. K., Becher, R., Holt, T., Øvrevik, J., Helland, M. S. and Sivertsen, B. (2018). *Children and young people's health: upbringing and living conditions. In: Public Health Report - Health status in Norway.* Oslo: Norwegian Institute of Public Health. Available from: <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/folkehelse-i-et-livsloppsperspektiv-helsedirektoratets-innspill-til-ny-folkehelsemelding>
- Sutterud, L., & Sørbø, J. (2018). *Who has reduced ability to work, but not entitled to work assessment allowance?* Labour and Welfare, 2, 19-31
- Trading economics. *Unemployment-rate.* Retrieved November 4, 2022 from: <https://no.tradingeconomics.com/slovenia/unemployment-rate>
- TAFU- Rogaland. Retrieved November 4, 2022: <https://rogaland.tafu.no/>
- UngInvest. *Vårt tilbud i Stavanger.* Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.rogfk.no/unginvest-rogaland/hovedmeny/vart-tilbud-i-stavanger/>
- Ville veier. Retrieved November 4, 2022 from: <https://www.ville-veier.com/>
- Ministry of Labour and Social Inclusion (2021) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20202021/id2856870/>
- Ministry of Labour and Social Inclusion (2022, 6 October) Launches new youth guarantee to get more young people into work. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/budsjett-ungdomsgaranti/id2930065/>
- Ministry of Labour and Social Inclusion. *The Ministry of Labour and Social Inclusion's grant schemes for voluntary organisations.* Retrieved May 22. October 2022 from <https://www.regjeringen.no/no/dep/aid/ansvarsomrader-og-oppgaver-i-arbeids-og-inkluderingsdepartementet/tilskudd/tilskuddsordninger-for-frivillige-organisasjoner/id2359603/> .

preseNEETi se

- Ministry of Children and Family Affairs. Grant schemes in the field of the Ministry of Children and Family Affairs. Retrieved May 22. October 2022 from <https://www.regjeringen.no/no/dep/bfd/tilskudd1/Tilskuddordninger-for-frivillige-organisasjoner/id2342813/>.
- Inst. 354 L (2016-2017). *About amendments to the Child Welfare Act (child welfare reform)*. The Family and Culture Committee of the Storting. Retrieved from: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-354l/?all=true>
- Ministry of Education (2022, 28 March) NOK 370 million to the counties to provide more apprenticeships. Retrieved from: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/370-millioner-til-fylkene-for-a-skafe-flere-lareplass/id2905911/?utm_source=regjeringen.no&utm_medium=email&utm_campaign=nyhetsvarsel20220328
- Notify. St. 21 (2020- 2021). The completion reform – with open doors to the world and the future Ministry of Education and Research. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-21-20202021/id2840771/>.
- Rapport (Notify). St. 32 (2020- 2021). *No one outside – A comprehensive policy to include more people in work and society*. Ministry of Labour and Social Inclusion. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20202021/id2856870/>.
- Prop. 73 L (2016- 2017). *Amendments to the Child Welfare Act (child welfare reform)*. Ministry of Children and Family Affairs. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-73-l-20162017/id2546056/>
- Prop. 121 S (2018–2019). *Escalation plan for child and adolescent mental health (2019-24)*. Ministry of Health and Care Services. Retrieved from: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-121-s-20182019/id2652917/>.

preseNEETi se

- The Research Council of Norway. *Collaborative Project for the Implementation of Evidence-Based Interventions for Children, Young People and Families* Retrieved 24 October 2022 from: <https://www.forskningsradet.no/utlysninger/2022/samarbeidsprosjekt-barn-unge-familier/>
- The Research Council of Norway. Retrieved October 24, 2022 from: <https://www.forskningsradet.no/>

